

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINIO PROCESO KATEDRA

BIRUTĖ ŽILYTĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

**APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO
NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
lektorė Goda Ambrasaitė

Konsultantas –
doc. dr. Virgilijus Valančius

Vilnius, 2004

TURINYS:

Įvadas.....	3
1. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui priklausomai nuo apeliacijos modelių.....	6
1.1. Visiškoji (neribota) ir dalinė (ribota) apeliacija.....	6
1.2. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui užsienio valstybių civilinio proceso įstatymuose.....	16
2. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui istoriniame kontekste.....	21
2.1. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui tarpukario Lietuvos civiliniame procese.....	21
2.2. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui Lietuvoje nuo 1995 iki 2003 metų.....	22
3. Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui reglamentavimas 2002 metų Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse.....	31
Išvados ir pasiūlymai.....	46
Literatūros sąrašas.....	49
Santrauka lietuvių kalba.....	53
Santrauka vokiečių kalba (Zusammenfassung).....	54

IVADAS

Temos aktualumas. Civilinio proceso teisėje įtvirtintas teisės į tinkamą teismo procesą principas. Kiekvienas žmogus turi teisę į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme, o tokiu atveju, kai viena šalių lieka nepatenkinta priimtu sprendimu, gali siekti, kad priimtas pirmosios instancijos teismo sprendimas būtų peržiūrėtas apeliacinės instancijos teisme. Nagrinėjant bylą apeliacinėje instancijoje gali paaiškėti, jog pirmosios instancijos teismas netinkamai išnagrinėjo bylą, todėl daugelio valstybių civilinio proceso įstatymuose įtvirtinama apeliacinės instancijos teismo teisė grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui¹. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d. įtvirtinta teisė į bylos išnagrinėjimą teisme per protingą laiką – „asmuo turi teisę, kad byla būtų nagrinėjama per įmanomai trumpiausią laiką lygybės ir viešumo sąlygomis pagal įstatymą sudaryto nepriklausomo ir nešališko teismo“². Ši teisė gali būti įgyvendinta tik tuomet, kai byla tinkamai judės į priekį, bus nuosekliai nagrinėjama pirmosios ir aukštesnės instancijos teisme, nebus vilkinamas procesas. Turi būti užtikrinamas operatyvus ir ekonomiškasis procesas. Šių principų reikšmės civiliniame procese akcentavimas ir jų ryšys su apeliacinės instancijos teismo teise grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui paskatino atsakyti į klausimą - kodėl civilinio proceso teisėje yra įtvirtintas grąžinimo institutas ir kodėl būtina riboti teisės grąžinti taikymą.

Užsienio valstybių patirtis rodo, jog nors ir pripažįstamas teisės grąžinti bylą ribojimas, tačiau taip pat svarbus ir ribojimo apimtį klausimas, kuris skiriasi priklausomai nuo apeliacijos rūšies – ar teisė grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui galima tik atskirais griežtai išimtiniais atvejais, ar tai viena iš apeliacinės instancijos teismo teisių, kuri turi būti ribojama tik siekiant užkirsti kelią galimam proceso vilkinimui. Akivaizdu, jog ribojimo apimtį klausimas aktualus ir Lietuvoje. 1999 m. sausio 1 d. Lietuvos civilinio proceso teisėje įsigaliojo dalinės (ribotosios) apeliacijos sistema, o tai, savo ruožtu, sąlygojo naujų problemų atsiradimą, ypač apibrėžiant apeliacinės instancijos teismo teisę grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Civilinio proceso įstatymuose įtvirtintų nuostatų neaiškumas dažnai lemdavo tai, jog apeliacinės instancijos teismas atsidurdavo neapibrėžtoje padėtyje negalėdamas nei pats išnagrinėti bylos, nei grąžinti pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

---

¹ Darbo temos formuluotė - apeliacinės instancijos teismo teisė grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui - toliau darbe gali būti trumpinama: teisė grąžinti bylą, grąžinimo institutas ir kt.

² 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995, Nr. 40 – 987.

Temos aktualumą taip pat lemia tai, jog teisinėje literatūroje gražinimo institutas plačiau nėra nagrinėtas, todėl šiame darbe siekiama išanalizuoti kaip užsienio valstybių bei Lietuvos civilinio proceso įstatymuose reglamentuojama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektą apibūdina pats temos pavadinimas – apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Tyrimo dalykas. Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ribų apimtis, gražinimo instituto raida, pagrindai, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

Darbo tikslas. Atskleisti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui esmę civilinio proceso teisėje, atskleisti Lietuvos teismų praktikoje kylančias problemas įgyvendinant šią apeliacinės instancijos teismo teisę.

Darbo uždaviniai:

- atskleisti visiškosios ir dalinės apeliacijos modeliams būdingus požymius bei skirtingą požiūrį į apeliacinės instancijos teismo teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui;
- išnagrinėti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ribų apimtį atsižvelgiant į apeliacijos modelį, įtvirtintą tam tikros užsienio valstybės civilinio proceso įstatymuose;
- išnagrinėti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui raidą Lietuvos civiliniame procese;
- išanalizuoti teisės gražinti pagrindus ir reglamentavimo problemas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse, palyginti su anksčiau galiojusio kodekso nuostatomis³;
- atskleisti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui įgyvendinimo problematiką teismų praktikoje ir šios teisės reikšmę civilinio proceso teisėje.

Tyrimo metodai. Šiame darbe tyrimui atlikti naudojami teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai.

Teoriniai metodai: Lyginamasis istorinis metodas – šio metodo pagalba siekiama ištirti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui raidą Lietuvoje priklausomai nuo apeliacijos modelių (tarpukario laikotarpiu bei pradedant 1995

---

³ Civilinio proceso kodeksas, 1964 m. liepos 7 d. (įsigal. 1965 m. sausio 1 d.); Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1998 m. gruodžio 10 d. Nr. VIII – 959, įsigal. 1999 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112.

m. įsigaliojusiais CPK pakeitimais⁴). Lyginimo metodas – šio metodo pagalba siekiama išnagrinėti teisės gražinti bylą reglamentavimą lyginant Lietuvos civilinio proceso teisėje apibrėžtas nuostatas su kitose valstybėse (Prancūzijoje, Austrijoje, Lenkijoje, Vokietijoje) įtvirtintomis normomis. Sisteminės analizės metodas padeda atskleisti apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui esmę bei ypatumus.

Empiriniai metodai: Dokumentų analizės metodas – remiantis šiuo metodu, bus atliekama teisinių dokumentų analizė, analizuojami kodeksai, įstatymai, kiti teisės aktai, straipsniai, vadovėliai, disertacijos bei kiti leidiniai.

Tyrimo šaltiniai. Siekiant darbo tikslo buvo naudojama norminė literatūra: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos ir užsienio valstybių civilinio proceso įstatymai, tarptautiniai dokumentai, kita literatūra: vadovėliai, knygos, straipsniai, disertacijos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika. Šia tema yra rašę Lietuvos autoriai: M. Riomeris, Vl. Mačys, Č. Butkys, V. Nekrošius, V. Mikelėnas, G. Ambrasaitė; užsienio autoriai: A. E. Борисова ir kiti.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai, išvados ir pasiūlymai, panaudotos literatūros sąrašas bei santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis. Darbo pradžioje apibūdinamos apeliacijos rūšys, nagrinėjama teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui priklausomai nuo apeliacijos modelių. Šiame darbe remiamasi kontinentinės teisės tradicijos valstybių civilinio proceso įstatymais, nes šiai sistemai priskiriama ir Lietuva, todėl pirmojo skyriaus antrajame poskyryje nagrinėjamos Prancūzijos, Austrijos, Lenkijos ir Vokietijos civilinio proceso kodeksuose įtvirtintos nuostatos dėl apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Antrajame skyriuje apžvelgiama istorinė apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui raida Lietuvos civiliniame procese. Trečiajame skyriuje analizuojami apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui pagrindai, ribų apimtis, teisės gražinti bylą įgyvendinimo problemos (remiantis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika). Darbo pabaigoje suformuluojamos išvados, pateikiami pasiūlymai įstatymų leidėjui dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse įtvirtintų normų tobulinimo.

Sąvokos. Lietuvoje civilines bylas, kaip *pirmosios instancijos teismai*, nagrinėja apylinkės ir apygardos teismai (Civilinio proceso kodekso 26 str.). Bylas dėl neįsiteisėjusio apylinkės teismo sprendimo nagrinėja apygardų teismai (301 str. 2 d.), bylas dėl neįsiteisėjusio apygardos teismo sprendimo nagrinėja Lietuvos apeliacinis teismas (301 str. 3 d.), šie teismai darbe suprantami, kaip *antrosios arba apeliacinės instancijos teismai*. Pirmosios instancijos

---

⁴ Darbe nagrinėjami laikotarpiai pasirinkti tikslingai, siekiant parodyti kaip kito gražinimo instituto reglamentavimas priklausomai nuo apeliacijos modelių kaitos: tarpukariu bei po 1995 m. įsigaliojusių CPK pakeitimų, kuomet galiojo visiškasis apeliacijos modelis; 1996 m. CPK pakeitimai, kai dėl CPK įtvirtintų normų neaiškumo, kyla klausimas - koks modelis vyravo tuo laikotarpiu; 1999 m. įsigalioję CPK pakeitimai, kai buvo įvesta dalinė apeliacija, lėmusi daugiausiai pokyčių apibrėžiant teisę gražinti bylą.

teismai darbe gali būti vadinami – *žemesnės instancijos teismais*, o antrosios arba apeliacinės instancijos teismai – *aukštesnės instancijos teismais*.

1. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI PRIKLAUSOMAI NUO APELIACIJOS MODELIŲ

Civilinio proceso teisėje žinomos dvi apeliacinio proceso teorijos – vieningo ir atskirojo proceso. Vieningo proceso teorijos esmė – pirmosios instancijos teisme išnagrinėto ginčo pakartotinis nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme. Atskirojo proceso teorijos esmė ta, kad pagrindine teismų sprendimo kontrolės užduotimi pripažįstama realiai egzistuojančio, bet gali būti neteisingo ir vienai iš šalių nenaudingo teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė. Vadovaujantis šiomis teorijomis galime išskirti dvi istoriškai kontinentinės teisės šalyse susiformavusias apeliacijos rūšis – visišką (neribotą) ir dalinę (ribotą) apeliaciją⁵. Atitinkamą apeliacijos modelį valstybės pasirenka besivadovaudamos viena iš minėtų teorijų. Neribota apeliacija vyrauja Prancūzijos, Belgijos, Danijos teisėje. Italijoje iki 1990 m. apeliacija reiškė pakartotinį bylos nagrinėjimą aukštesnės instancijos teisme, bet po įvykdytos reformos pereita tik prie sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimo, šie bruožai būdingi ribotai apeliacijai⁶. Ribota apeliacija įtvirtinta Austrijos, Švedijos, Lenkijos, Vokietijos (nuo 2002 m. sausio 1 d.) civilinio proceso teisėje. Apeliacijos institutas Europoje, Prancūzijos *Code de procedure civile* (1806 m.) pavyzdžiu, pirmiausia plėtotas kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme, dabar aiškiai ryškėja tendencija, jog plinta dalinės apeliacijos modelis⁷.

Valstybėje įtvirtinta apeliacijos rūšis įtakoja ir apeliacinio teismo kompetenciją, o tai, savo ruožtu, neišvengiamai veikia teismo teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, jos įgyvendinimo galimybės būtent ir skiriasi priklausomai nuo minėtų apeliacijos modelių, kurių analizė būtina tinkamam nagrinėjamos teisės esmės suvokimui.

1.1. VISIŠKOJI (NERIBOTA) IR DALINĖ (RIBOTA) APELIACIJA

Visiškoji (neribota) apeliacija apibrėžiama kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme viso ginčo ar tos ginčo dalies, kurią perdavė apeliantas, tai bylos išnagrinėtos pirmosios instancijos teisme, nagrinėjimas *de novo* (lot. *novum iudicium*) – iš naujo

---

⁵ Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 19 - 20, 30.

⁶ Mikelėnas V. Civilinis procesas. II dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 227.

⁷ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai // Teisė. 2003, Nr. 46. P. 8 – 9.

apeliacinės instancijos teisme. „Tai ne pirmosios instancijos teismo kritika, bet naujas antrą sykį tos pačios bylos iš esmės išsprendimas“⁸. Apeliacijos tikslas – ištaisyti ne tik teismo, bet ir šalių padarytas klaidas. Šalys gali pateikti apeliacinės instancijos teismui naujų argumentų ir įrodymų. Tai aiškiai įtvirtinta Prancūzijos *Nouveau Code de procedure civile*⁹ (toliau Prancūzijos CPK) 563 str., kuriame pasakyta, kad nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme galima pateikti naujus įrodymus. Vyraujant visiškios apeliacijos modeliui teisė pateikti naujus įrodymus faktiškai neribojama. Svarbu tai, kad nauji įrodymai būtų susiję su byla. Tarpukario literatūroje akcentuojama, jog naujų įrodymų pateikimas gali sudaryti sąlygas šalims nepagrįstai užtęsti bylos nagrinėjimą – „apeliorius gali pateikti naujus įrodymus, kurie ilgam laikui užtęs bylą“¹⁰. Akcentuotina tai, kad nors naujų įrodymų pateikimo galimybės įtvirtinimas gali būti suprantamas kaip palankus, būtinas visapusiškam bylos aplinkybių išnagrinėjimui, tačiau neabejotina, jog tai sąlygoja šalių abejingumą bylos nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, nes šalys žino, jog savo klaidas galės ištaisyti nagrinėjant bylą aukštesnės instancijos teisme. Prof. V. Mikelėnas pabrėžia, jog ir turėdamos galimybę pateikti naujus įrodymus ir argumentus, šalys negali pareikšti tokių reikalavimų, kurių nebuvo pareiškusios bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, tokiu atveju naujų įrodymų ir argumentų pateikimas ribojamas ieškinio dalyku, kuris buvo suformuluotas pirmosios instancijos teisme¹¹. Kitaip tariant, vienintelis apribojimas numatytas visiškios apeliacijos atveju tas, jog apeliaciniame procese šalims draudžiama reikšti naujus materialinius reikalavimus¹². Tokią nuostatą randame ir Prancūzijos CPK 564 str.

Visiškios apeliacijos atveju apeliacinio skundo padavimas ne tik sustabdo skundžiamo teismo sprendimo įsiteisėjimą (pasireiškia suspensyvinis apeliacijos efektas, lot. *suspensio* – sustabdymas), bet pasireiškia ir vadinamasis devoliucinis apeliacijos efektas, kuris reiškia, jog vyraujant nagrinėjamam apeliacijos modeliui, ginčas (apelianto iniciatyva) perkeliamas iš pirmosios instancijos teismo į apeliacinės instancijos teismą ir procesas vyksta remiantis faktiškai identiškomis pirmosios instancijos teisme galiojančiomis taisyklėmis¹³. Todėl būtina akcentuoti, jog kai byla tirama pakartotinai, teismo nagrinėjimo objektas apeliacinės instancijos teisme yra ne pirmosios instancijos teismo sprendimas, bet apeliacinės instancijos teismui perduotas šalių ginčas¹⁴. Prof. M. Riomeris pabrėžia, jog „apeliacijos „skundo“ esmė glūdi visiškai ne pirmosios teismo instancijos sprendimo antrajai apskundime. Ne teismo sprendimas yra apeliaciniam teismui skundžiamas ir ne tą sprendimą, kaip apeliacinės bylos

⁸ Riomeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. – Vilnius: Pozicija, 1994. P. 47.

⁹ http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm; prisijungimo laikas: 2004 m. rugpjūčio 23 d.

¹⁰ Mačys Vl. Civilinio proceso paskaitos. – Kaunas: Teisės fakulteto leidinys, 1924. P. 294.

¹¹ Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr.1. P. 6 – 7.

¹² Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai // Teisė. 2003, Nr. 46. P. 9.

¹³ Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr.1. P. 6.

¹⁴ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 9.

objektą, išsvarsto apeliacinis teismas [...], toji byla, tas teisinis ginčas, kuris joje buvo iškeltas, yra apeliacinės bylos objektas. [...] Ta pati byla iš naujo nagrinėjama apeliacinio skundo ribose, vadinasi – tose ribose, kuriose apeliatorius yra pareiškęs nepatenkinimą priimtu sprendimu¹⁵. Apeliacinės instancijos teismas gali pakartotinai nagrinėti visą šalių perduotą ginčą ar ginčo dalį, atsižvelgdamas į tai ko prašo apeliantas. Svarbiausias kriterijus apibrėžiantis apeliacinio nagrinėjimo ribas vyraujant visiškios apeliacijos modeliui – perduodamo ginčo apimtis. Apeliacinės instancijos teismas negali kištis į tą ginčo dalį, kurios apeliantas nenurodė, net ir tuo atveju, kai iš naujo nagrinėdamas bylą apeliacinės instancijos teismas turi teisę pareikalauti pateikti naujus įrodymus, kai esamų nepakanka¹⁶.

Valstybėje vyraujant nagrinėjamam apeliacijos modeliui teismas turi pats išspręsti bylą ir priimti sprendimą negražindamas bylos į pirmąją instanciją¹⁷. Tokią situaciją paaiškina pati visiškios apeliacijos esmė. Kaip jau buvo minėta, vyksta pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismas atlieka tuos pačius procesinius veiksmus, kuriuos atlieka ir pirmosios instancijos teismas nagrinėdamas bylą, tiria faktines aplinkybes, įrodymus. Taisomos ne tik pirmosios instancijos teismo, bet ir šalių padarytos klaidos, leidžiamas naujų įrodymų pateikimas, todėl bylos perdavimas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nėra reikalingas, kadangi byla iš naujo nagrinėjama apeliacinės instancijos teisme ir pažeidimai ar klaidos, kuriuos padarė pirmosios instancijos teismas bei bylos šalys, bus ištaisyti bylą nagrinėjant aukštesnės instancijos teisme.

Literatūroje pabrėžiama, jog visiškios apeliacijos bruožas, kuomet apeliacinės instancijos teismas pats sprendžia bylą negražindamas jos į pirmąją instanciją nagrinėti iš naujo, dažniausiai kritikuojamas, kaip perkeliantis visą bylinėjimosi procesą iš pirmosios instancijos teismo į apeliacinės instancijos. Tokia situacija gali paskatinti pirmosios instancijos teismus piktnaudžiauti. Kadangi apeliacinės instancijos teismas turi pats išspręsti bylą negražindamas jos iš naujo nagrinėti, bylų sprendimai gali būti priimami skubotai, tinkamai neištyrus bylos aplinkybių, tiesiog siekiant kuo greičiau atsikratyti bylą¹⁸. Kita svarbi problema, jog visuomenėje skatinamas instancinio mentaliteto formavimasis. Vieningo proceso teorija, kuria paremtas visiškios apeliacijos modelis „diskredituoja ir visiškai nuvertina procesą pirmosios instancijos teisme. Jis paverčiamas lyg ir bandomuoju etapu, kuriame šalims gali būti suteikta tik menkavertė teisinė gynyba. [...] Pas žmones natūraliai vystosi poreikis perkelti bylos nagrinėjimą

¹⁵ Riomeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. – Vilnius: Pozicija, 1994. P. 47 - 48.

¹⁶ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 10 – 11.

¹⁷ Борисова Е. А. Институт апелляции в гражданском процессе. Москва: Спарк, 1996. Ст. 36.

¹⁸ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 12.

į „geresnę“ instanciją¹⁹. Civilinio proceso teisėje pabrėžiama, jog pareigą rūpintis tinkamu procesu turi tiek bylą nagrinėjantis teismas, tiek bylos šalys (privalo sąžiningai naudotis ir nepiktnaudžiauti turimomis teisėmis, laiku pateikti teismui įrodymus ir kt.), tačiau vyraujant visiškios apeliacijos modeliui šalys gali nesirūpinti tinkamu bylos išnagrinėjimu pirmosios instancijos teisme, nes žino, jog savo klaidas galės ištaisyti nagrinėjant bylą aukštesnės instancijos teisme, pačius svarbiausius argumentus siekia pateikti nagrinėjant bylą apeliacinėje instancijoje.

Tačiau ir visiškios apeliacijos atveju randame išimtį iš bendros taisyklės. Kuomet galimybė gražinti bylą pirmajai instancijai nagrinėti iš naujo gali būti numatyta tik esant griežtai išimtiniais atvejais. Lietuvoje tarpukario laikotarpiu vyravus visiškios apeliacijos modeliui, teisė gražinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo galėjo būti įgyvendinta tik tuomet, kai byla pirmosios instancijos teisme išnagrinėta nesilaikant bendrųjų principų, įtvirtintų Civilinės teisenos įstatyme²⁰; po 1995 m. įsigaliojusių CPK pakeitimų, grįžus prie visiškios apeliacijos, galimybė gražinti bylą buvo įtvirtinta, kai pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacinės instancijos teismas naikino dėl proceso teisės normų pažeidimo²¹. Visiškios apeliacijos atveju byla naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui gali būti gražinama tik nustačius grubius proceso teisės normų pažeidimus. Kyla klausimas, kodėl gražinimas tokiais atvejais vis dėlto galimas?

Prof. I. Engelmanas pabrėžia, jog esminiai proceso teisės normų pažeidimai, padaryti nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme gali lemti tai, kad proceso pirmosios instancijos teisme negalėsime įvardinti, kaip teismo proceso, o priimto sprendimo – teismo sprendimu. Tokių pažeidimų ištaisyimas apeliacinės instancijos teisme gali apriboti asmens galimybę pasinaudoti gynybos priemonėmis, kurios galimos tik pirmosios instancijos teisme (pavyzdžiui, trečiojo asmens įtraukimas į bylą). Kadangi bylos šalys turi teisę į procesą dviejose (pirmosios ir apeliacinės) teismo instancijose, apeliacinės instancijos teismas gali panaikinti sprendimą ir gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui²².

Esminis dalykas, kurį būtina akcentuoti kalbant apie išimtinę teisės gražinti bylą galimybę visiškios apeliacijos atveju yra tas, kad apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui apimties išplėtimas prieštarautų visiškios apeliacijos esmei. Jei bylą būtų įmanoma gražinti naujam nagrinėjimui, pavyzdžiui, tuomet, kai pirmosios instancijos teismas neišsprendžia dalies reikalavimų ar reikia tirti naujus įrodymus,

¹⁹ Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P.20.

²⁰ Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas. – Kaunas, 1938. P. 435.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1994 m. lapkričio 8 d. Nr. I – 636, įsigal. 1995 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1994, Nr. 93 – 1809.

²² Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. Ст. 130 – 131.

visiškosios apeliacijos nebegalėtume vadinti pakartotiniu bylos nagrinėjimu. Būtent todėl valstybėse, kuriose vyrauja visiškosios apeliacijos sistema, galimybė grąžinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui įtvirtinama tik atskirais griežtai išimtiniais atvejais (absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai), nes priešingai būtų paneigta visiškosios apeliacijos modelio esmė.

Dalinė (ribota) apeliacija - pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma (lot. *revisio prioris instantiae*). Analizuojant šį modelį pabrėžiama tai, kad apeliacinis procesas nėra laikomas pirmosios instancijos teismo proceso tęsiniu, akcentuojamas pirmosios instancijos teismo vaidmuo nagrinėjant bylą, aukštesnės instancijos teisme vyksta ne pakartotinis bylos nagrinėjimas, o tikrinama ar pirmosios instancijos teismas nagrinėdamas bylą nepadarė klaidos, todėl naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teismui iš esmės yra negalimas²³, šalys turi teisę pateikti naujus įrodymus esant tik išimtiniais atvejais. Lenkijos civilinio proceso kodekso²⁴ (*Kodeks Postępowania Cywilnego* – toliau Lenkijos KPC) 381 str. įtvirtinta nuostata, jog antrosios instancijos teismas gali atsisakyti priimti naujus faktus ir įrodymus, jeigu šalis juos galėjo pateikti pirmosios instancijos teismui, išskyrus atvejus, kai būtinybė juos pateikti iškilo vėliau. Analogiška nuostata įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso²⁵ (toliau LR CPK) 314 str., taip pat pasakyta, jog apeliacinės instancijos teismas gali priimti nagrinėti naujus įrodymus ne tik tuomet kai jų pateikimo būtinybė iškilo vėliau, bet ir tuomet kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai atsisakė juos priimti. Austrijos civilinio proceso kodekso²⁶ (*Zivilprozessordnung* – toliau Austrijos ZPO) 482 str. įtvirtinta, jog nauji įrodymai ir faktai, kurie nebuvo pateikti pirmojoje instancijoje, apeliacinėje gali būti pateikti tik apeliacijos pagrindui įrodyti arba paneigti. Vokietijos civilinio proceso kodekse²⁷ (*Zivilprozessordnung* – toliau Vokietijos ZPO) įtvirtinta, kad apeliacinės instancijos teismui negalima pateikti įrodymų, kuriuos pirmosios instancijos teismas atmetė teisėtai (531 str. 1 d.). Naujus įrodymus leidžiama pateikti tik tuomet, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai atsisakė juos priimti ir kai bylos šalis įrodymų negalėjo pateikti pirmosios instancijos teismui (531 str. 2 d.). Literatūroje akcentuojama, jog naujų įrodymų pateikimo uždraudimas pašalina proceso vilkinimo galimybes. Priešingai nei visiškosios apeliacijos atveju, bylos šalys visą dėmesį skiria nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, būtent todėl procesas koncentruojamas ne apeliacinės, o pirmosios instancijos teisme²⁸.

²³ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai // Teisė. 2003, Nr. 46. P. 9 – 10.

²⁴ <http://www.kodeks.wirt.pl/kpc/11b.htm#171>; prisijungimo laikas: 2004 m. rugpjūčio 24 d.

²⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX – 743, įsigal. 2003 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36.

²⁶ <http://www.jusline.at/>; <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht>; prisijungimo laikas: 2004 m. rugpjūčio 26 d.

²⁷ <http://www.dejure.org/gesetze/ZPO>; prisijungimo laikas: 2004 m. rugpjūčio 23 d.

²⁸ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 218.

Bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme, kitaip nei visiškosios apeliacijos atveju, vyksta ne pagal pirmojoje instancijoje galiojančias, o pagal specialias taisykles, derinami žodinis ir rašytinis procesas, dažniausiai pasirenkant pastarąjį²⁹.

Dalinės apeliacijos modelyje apeliacinio nagrinėjimo objektas yra ginčijamas teismo sprendimas. Tikrinamas pirmosios instancijos teismo priimtas sprendimas, šalis, kuri skundžia tokį sprendimą apeliaciniame skunde nurodo konkrečius defektus – „argumentus, pagrindžiančius sprendimo (ar jo dalies) neteisėtumą ar nepagrįstumą. Būtent šie apelianto argumentai ir nurodyta skundžiama sprendimo dalis apibrėžia apeliacinio nagrinėjimo ribas“³⁰. Tai parodo, jog apeliacinės instancijos teismas netaiso šalių padarytų klaidų, o siekia patikrinti pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas, todėl bylos šalys turi siekti, kad visa reikiama bylos medžiaga būtų pateikta nagrinėjant bylą žemesnės instancijos teisme, nes bylos šalims pagal bendrą taisyklę ne tik draudžiama pateikti naujus įrodymus, bet ir grįsti apeliacinį skundą aplinkybėmis, kurios nebuvo nurodytos pirmosios instancijos teisme (LR CPK 306 str. 2 d.).

Anot, A. K. Richterio valstybių, kuriose pasirinktas dalinės apeliacijos modelis, apsisprendimą galėjo nulemti tai, kad būtent dalinė apeliacija pašalina poreikį bylą pakartotinai nagrinėti aukštesnės instancijos teisme³¹. Literatūroje akcentuojama, jog dalinės apeliacijos sistema skatina visapusišką ir pilną bylos aplinkybių išnagrinėjimą jau pirmosios instancijos teisme³², be to, negali įsigalėti nagrinėtasis instancinis mentalitetas, nes būtent pirmosios instancijos teismas vertinamas kaip pagrindinė teismo instancija, todėl šalys ne tik išvengia viena kitos siurprizų, bet tuo pačiu yra užkertamas kelias vilkinti procesą, siekti, kad bylą nagrinėtų vadinamasis „geresnis“ (aukštesnės instancijos) teismas³³.

Dalinės apeliacijos atveju apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas bylą turi teisę pakeisti pirmosios instancijos teismo sprendimą, priimti naują sprendimą, palikti sprendimą nepakeistą. Tačiau kaip pabrėžiama literatūroje daugiausiai diskusijų kelia apeliacinės instancijos teismo teisė, panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą, perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kuri priklauso nuo šiam modeliui būdingų bruožų. Dalinės apeliacijos modelio esmė ta, jog valstybėje vyraujant šiam apeliacijos modeliui visas dėmesys yra sutelkiamas procesui pirmosios instancijos teisme, nes būtent šis teismas turi ištirti faktinę bylos pusę bei tinkamai pritaikyti teisės normą, aukštesnės instancijos teismas vykdo tik pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo pagrįstumo ir teisėtumo kontrolę ir būtent toks

²⁹ Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. Ст. 61.

³⁰ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 11.

³¹ Борисова Е. А. Институт апелляции в гражданском процессе. Москва: Спарк, 1996. Ст. 37.

³² Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 33.

³³ Mikelėnas V. Civilinis procesas. II dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 228.

sprendimas yra apeliacinės instancijos teismo nagrinėjimo objektas, todėl apeliacinės instancijos teismas ne tik neprivalo, bet ir neturi galimybės, esant įrodymų trūkumui ar tokiu atveju kai nėra nustatytos reikšmingos bylai aplinkybės, iš esmės išnagrinėti bylą. Tokią situaciją sąlygoja naujų įrodymų pateikimo draudimas, kuris netaikomas dažniausiai tik tuo atveju, kai naujų įrodymų pateikimo būtinybė išskyla bylą nagrinėjant aukštesnės instancijos teisme ir tokių įrodymų šalys negalėjo pateikti bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme arba teismas nepagrįstai atsisakė juos priimti. Kadangi byla apeliacinės instancijos teisme nagrinėjama pagal esamus įrodymus, o naujų pateikimas galimas tik atskirais atvejais, tai akivaizdu, jog minėtas draudimas lemia bylos gražinimo pirmajai instancijai būtinybę. Galimybė aukštesnės instancijos teismui pačiam iki galo išnagrinėti bylą „yra kur kas mažesnė nei esant visiškai apeliacijai“³⁴, nes, kaip jau ne kartą buvo minėta, aukštesnės instancijos teismas nenagrinėja bylos pakartotinai. Būtina pažymėti, kad tokiu atveju, kai esamų įrodymų (iš esmės išnagrinėti bylą nepakanka), o priimti naujus įrodymus nėra galimybės, apeliacinės instancijos teismas privalo gražinti bylą naujam nagrinėjimui, nes priešingu atveju būtų įpareigotas perspręsti bylą. Todėl akivaizdu, kad naujų įrodymų pateikimo draudimas glaudžiai siejasi su nagrinėjamu gražinimo institutu.

Apeliacinės instancijos teismas, įgyvendindamas teisę gražinti, garantuoja tinkamą bylos nagrinėjimą - pirma ir apeliacine instancija. Kitaip tariant tokios teisės įtvirtinimas turi užtikrinti tai, kad byla būtų pilnai išnagrinėta žemesnės instancijos teisme ir tik vėliau perduota aukštesnės (apeliacinės) instancijos teismui, užtikrinta asmens teisė į tinkamą procesą jau pirmosios instancijos teisme, teisme į kurį asmuo kreipiasi tikėdamasis, jog bus apgintos jo teisės ir tik vėliau, jei liks nepatenkintas šiuo sprendimu, kreipsis į aukštesnės instancijos teismą. Tai parodo apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui svarbą civiliniame procese.

Galima teigti, jog dalinės apeliacijos atveju teisė gražinti bylą neturi būti ribojama, nes ji pripažįstama viena iš apeliacinės instancijos teismo teisių, tačiau būtina pabrėžti, jog nors šia teise ir siekiama aukščiau minėtų tikslų, tačiau išskyla aktuali problema – ar tokios teisės įgyvendinimas neužvilkins proceso ir ar byla nebus gražinama tik dėl to, kad teismas turi tokią teisę. Būtent todėl analizuojama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nėra absoliuti, ji ribojama siekiant užtikrinti proceso operatyvumo principą, išvengti galimo apeliacinės instancijos teismo piktnaudžiavimo bei sumažinti gražinamų bylų skaičių. Labai svarbus aspektas – apeliacinės instancijos teismų piktnaudžiavimo nagrinėjama teise neigiama įtaka proceso operatyvumui. Todėl būtina dar kartą akcentuoti, kad teisė gražinti bylą turi būti ribojama. Kitaip apeliacinės instancijos teismai galėtų

---

³⁴ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 13.

visais atvejais gražinti bylą pirmajai instancijai. Pirmosios instancijos teismui iš naujo išnagrinėjus bylą sprendimas vėl gali būti skundžiamas, o apeliacinėje instancijoje panaikintas ir vėl gražintas naujam nagrinėjimui ir t. t. Akivaizdu, kad jei apeliacinės instancijos teismai piktnaudžiautų nagrinėjama teise - būtų vilkinamas procesas, pažeidžiamas proceso operatyvumo principas. Be to, kaip pabrėžiama literatūroje, esant neribotai galimybei gražinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, byla ne tik bus nepagrįstai gražinama, pažeidžiant proceso principus, bet ir kyla pavojus, jog ji apskritai „užstrigs“ tarp dviejų teismo instancijų, užuot nuosekliai judėjusi į priekį³⁵. Galime daryti išvadą, kad gražinimo institutas turi būti reglamentuojamas aiškiai nustatant apeliacinės instancijos teismų veikimo ribas, taip bus užtikrintas ne tik operatyvus procesas, bet ir užkirstas kelias nepagrįstam bylos judėjimui iš vienos instancijos į kitą.

Siekiant užtikrinti operatyvų ir tinkamą procesą svarbus tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismų vaidmuo. Pirmosios instancijos teisme turi būti siekiama, kad byla būtų išnagrinėta tinkamai, kad net tuomet jei bus apskųstas teismo sprendimas, apeliacinės instancijos teismas neturėtų pagrindo gražinti bylos naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Apeliacinės instancijos teismas turi gražinti bylą naujam nagrinėjimui tik tuomet, kai toks gražinimas būtinas. Bet kokiu atveju bylos gražinimas naujam nagrinėjimui turi būti pagrįstas, „svarbu atsakyti į klausimą, ar apeliacinės instancijos teismas turėjo galimybę pats baigti šalių ginčą, neperžengdamas proceso normų jam suteiktų teisių. Apeliacinės instancijos teismui gali būti uždrausta gražinti bylą tik tais atvejais, kai galutinai išspręsti ginčą galėtų ir jis pats“³⁶. Vadinas, būtina nepamiršti, jog teisės gražinti bylą ribojimas turi būti aiškiai pasvertas, „antraip neišvengiama situacija, kai apeliacinės instancijos teismas atsidurs neapibrėžtoje padėtyje, negalėdamas nei pats baigti ginčo, nei pavesti tai padaryti pirmosios instancijos teismui“³⁷.

Esminis dalinės apeliacijos trūkumas (šio trūkumo aptarimas svarbus gražinimo instituto reikšmingumo akcentavimui), kurį mini daugelis šią problemą nagrinėjančių autorių³⁸, yra tas, kad vyraujant šiam modeliui išskyla neteisingo sprendimo priėmimo galimybė. Tokią situaciją lemia tai, kad apeliacinės instancijos teismui negalima pateikti naujų įrodymų ir aplinkybių, kurios nebuvo pateiktos pirmosios instancijos teisme, išskyrus minėtas išimtis. Priešingai, valstybėse, kuriose pasirinktas visiškios apeliacijos modelis, akcentuojamas bene vienintelis šio modelio pranašumas – naujas bylos nagrinėjimas apeliacinėje instancijoje, pagrįstas naujų įrodymų bei faktų pateikimo laisve, geriau padeda priartėti prie materialios tiesos

---

³⁵ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 13.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Ten pat.

³⁸ pvz., Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 34.

sprendžiant bylą³⁹, sudaromos palankesnės galimybės išsamiai išnagrinėti bylos aplinkybes. Tačiau būtina pažymėti, jog dalinės apeliacijos atveju apeliacinės instancijos teismas turi teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kai pirmosios instancijos teismas padarė esminių proceso teisės normų pažeidimų, neišsprendė visų byloje pareikštų reikalavimų, neatskleidė bylos esmės. Kadangi byla tokiais atvejais nagrinėjama nuo pradžių, tai gali padėti išvengti minėtų dalinės apeliacijos trūkumų, nes bus iš naujo tiriami įrodymai, nagrinėjamos reikšmingos bylai aplinkybės, atliekami kiti procesiniai veiksmai. Be to, dalinės apeliacijos modelio įtvirtinimu siekiama mažinti proceso trukmę, todėl tiesa byloje turi būti pasiekta bylą nagrinėjant pirmą kartą, t. y. pirmosios instancijos teisme. Kita vertus, ir pagrįstas bylos gražinimas naujam nagrinėjimui visuomet turės neigiamos įtakos proceso trukmei, nes pirmosios instancijos teismui iš naujo išnagrinėjus bylą nėra garantijų, jog toks sprendimas nebus apskūstas, o apeliacinėje instancijoje dar kartą panaikintas ir gražintas naujam nagrinėjimui.

Teisę į tinkamą ir operatyvų teismo procesą akcentuoja ne tik Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d., bet ir Europos Tarybos Ministrų komiteto priimta rekomendacija⁴⁰. Jau preambulėje kalbama apie tai, jog šioje rekomendacijoje siekiama pasiūlyti būdus, kuriais būtų užkirstas kelias piktnaudžiavimui bei nepagrįstam proceso vilkinimui. Nors kiekvienam žemesniojo teismo sprendimui turėtų būti taikoma antrosios instancijos teismo kontrolė (1 skirsnis a punktas), tačiau pabrėžiama, jog faktinė bylos pusė turi būti tinkamai išnagrinėta jau pirmosios instancijos teisme, visi galimi faktai bei įrodymai turi būti pateikti pirmosios instancijos teismui (2 skirsnis a punktas). 5 skirsnio d punkte pabrėžiama, jog naujų įrodymų pateikimas apeliacinės instancijos teisme gali būti leidžiamas tik dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ar kitų įstatyme nurodytų priežasčių. Šioje rekomendacijoje pateikiami pasiūlymai artimi, jau aptartiems, dalinės apeliacijos modelio bruožams. Nors čia nėra kalbama apie teisę gražinti bylą, tačiau akivaizdu, jog akcentuojamas operatyvus procesas, kurio įgyvendinimui įtakos turi ir tinkamas gražinimo instituto reglamentavimas. Vis didėjantis proceso operatyvumo bei tinkamo bylos išnagrinėjimo pirmosios instancijos teisme akcentavimas leidžia daryti išvadą, jog svarbu užtikrinti, kad apeliacinės instancijos teismas nepiktnaudžiautų galimybe gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ir šia teise pasinaudotų tik tais atvejais, kai tai būtina visapusiškam bylos išnagrinėjimui, tinkamo proceso užtikrinimui.

---

³⁹ Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 20.

⁴⁰ Recommendation No. R (95) 5 of the Committee of Ministers to member states concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases of 7 February, 1995 - <http://www.legislationline.org/view.php?document=60469&ref=true>; prisijungimo laikas: 2004 m. rugpjūčio 10 d.

Teisė gražinti bylą - *non reformatio in pejus* principo išimtis. Siekiant atskleisti gražinimo instituto esmę visiškosios ir dalinės apeliacijos modelių kontekste ir pabrėžiant nagrinėjamos teisės reikšmę – užtikrinti tinkamą procesą, būtina pažymėti, jog ši teisė yra vieno esminių apeliacijos principų išimtis. Civiliniame procese draudžiama priimti apeliantui mažiau palankų sprendimą nei yra skundžiamas pirmosios instancijos teismo sprendimas – *non reformatio in pejus*. Šis principas įtvirtintas užsienio valstybių įstatymuose, taip pat ir Lietuvoje (LR CPK 313 str.). Šalies, kuri skundžia pirmosios instancijos teismo sprendimą padėtis neturi pablogėti, lyginant su tuo, ko ji pasiekė pirmosios instancijos teisme⁴¹. *Non reformatio in pejus* principas yra būtina apeliacijos teisės įgyvendinimo sąlyga, asmuo turi naudotis apeliacijos teise nebijodamas, jog apeliacinės instancijos teismas gali priimti mažiau palankų sprendimą nei pirmosios instancijos teismas. Nesant tokių garantijų daugelis žmonių tiesiog nedrįstų skųsti sprendimo apeliacine tvarka⁴². Tuomet gali kilti klausimas: ar teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nepablogins apelianto padėties ir ar tai nepažeidžia *non reformatio in pejus* principo? Civilinio proceso teisės literatūroje pripažįstama, jog teisės gražinti bylą įgyvendinimas nėra minėto principo pažeidimas⁴³. LR CPK 313 str. tai pat pasakyta, kad nelaikomas blogesnio sprendimo priėmimu skundžiamo sprendimo panaikinimas ir bylos perdavimas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Blogesniu sprendimu, anot Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau LAT), gali būti laikomas tas, kuriuo asmeniui sumažinama teisių arba jam uždedama didesnė pareiga⁴⁴. Apeliacinės instancijos teismas pats nepriima naujo sprendimo byloje, t. y. nepasisako dėl ginčo esmės, vadinasi, negali įtakoti asmens teisių ir pareigų. Nesvarbu kokiu pagrindu apeliacinės instancijos teismas panaikintų pirmosios instancijos teismo sprendimą, tai nepažeis draudimo priimti mažiau palankų sprendimą, nes bylos gražinimu, nustačius absoliučius pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindus, pirmosios instancijos teismui neišsprendus visų pareikštų reikalavimų - užtikrinamas tinkamas procesas jau pirmosios ir tik po to aukštesnės instancijos teisme, o tuomet, kai pirmosios instancijos teismas neatskleidė bylos esmės ir visapusiškas bylos išnagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme negalimas – užtikrinamas išsamus bylos išnagrinėjimas. Išsakytas mintis pagrindžia pati gražinimo esmė – „nagrinėti iš naujo“. Vadinasi „preziumuojamas visiškai naujas ir nuo pirmojo nepriklausantis procesas“⁴⁵. Būtina pažymėti, jog nors pirmosios instancijos teismas iš naujo nagrinėdamas bylą gali priimti blogesnę sprendimą nei prieš tai

⁴¹ Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. Ст. 103.

⁴² Mikėlėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr.2 - 3. P. 14.

⁴³ Rosenberg, Schwab, Gottwald. Zivilprozessrecht 15. Auflage – München, 1993. P. 848 – 849.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 22 d. nutartis *L.Drevinskienė v. I.R.Drevinskienė, R.Drevinskas ir kt., bylos Nr. 3K-3-25/2001, kategorija 15.2.1.2; 15.2.1.4; 50; 94.3; 115.*

⁴⁵ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 217.

buvęs, tačiau tai nereiškia, kad bylos grąžinimas ir naujas nagrinėjimas žemesnės instancijos teisme pažeidžia draudimą priimti mažiau palankų sprendimą. Procesas pirmosios instancijos teisme, kaip jau buvo minėta, vyksta iš naujo ir nepriklauso nuo proceso apeliacinės instancijos teisme, be to, „bylos procesas turi būti pradedamas nuo pradinės stadijos, tarsi prieš tai buvusio proceso apskritai nebūtų buvę“⁴⁶. Akivaizdu, jog *non reformatio in pejus* principas taikomas tik procesui apeliacinės instancijos teisme (buvo minėta, kad tai vienas esminių apeliacijos principų), o grąžinus bylą, procesas pirmosios instancijos teisme vyksta pagal pirmosios instancijos teismo procesą reglamentuojančias nuostatas. Todėl pirmosios instancijos teismas nėra saistomas *non reformatio in pejus* principo, t. y. draudimo priimti mažiau palankų sprendimą apeliantui nei skundžiamas teismo sprendimas.

1.2. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI UŽSIENIO VALSTYBIŲ CIVILINIO PROCESO ĮSTATYMUOSE

Apeliacijos modelių analizė atskleidžia ne tik skirtingą požiūrį į apeliacinės instancijos teismo teisę grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, bet ir leidžia atsakyti į klausimą kodėl skiriasi nagrinėjamos teisės ribų apimtis įvairių valstybių teisėje. Ribų apimtis nusako kiek teisė grąžinti turi būti ribojama, apibrėžia apeliacinės instancijos teismo veikimo sritį, parodo kada apeliacinės instancijos teismas turi teisę perduoti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Daugelyje valstybių tokia teisė ribojama įstatymuose įtvirtinant atitinkamus pagrindus, kuriems esant aukštesnės instancijos teismas gali pasinaudoti nagrinėjama teise. Be to, labai svarbu pabrėžti, kad paprastai tai yra baigtinis pagrindų sąrašas, todėl svarbu, jog pagrindai užtikrinantys tinkamą bylos grąžinimą naujam nagrinėjimui, būtų tikslingi ir aiškiai apibrėžiantys apeliacinės instancijos teismo veikimo sritį.

Šiame poskyryje siekiama išanalizuoti kaip Prancūzijos, Austrijos, Lenkijos ir Vokietijos valstybių teisėje reglamentuojama apeliacinės instancijos teismo teisė grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Šios valstybės pasirinktos tikslingai, nes norima parodyti, kaip skiriasi grąžinimo instituto reglamentavimas priklausomai nuo valstybėje įtvirtinto apeliacijos modelio. Visiškosios apeliacijos modelis – Prancūzijoje; dalinė apeliacija – Austrijos, Lenkijos, Vokietijos civilinio proceso įstatymuose.

Prancūzijos civilinio proceso teisėje įtvirtinta visiškiosios apeliacijos sistema, kuri literatūroje kartais vadinama „prancūziškąja“ sistema, nes, kaip jau buvo minėta, būtent,

---

⁴⁶ Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai // Teisė. 2003, Nr. 46. P. 13.

Prancūzijos pavyzdžiu, apeliacijos institutas pirmiausia buvo plėtotas kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas. Todėl suprantama, kodėl Prancūzijos CPK 561 str. numatyta, kad apeliacinės instancijos teismas iš naujo tiria faktines bylos aplinkybes ir pritaiko teisės normą, vadinasi, apeliacija suprantama kaip bylos nagrinėjimas *de novo* aukštesnės instancijos teisme. Prancūzijos CPK nėra įtvirtintas gražinimo institutas. Nors galimybę gražinti bylą naujam nagrinėjimui griežtai išimtiniais atvejais aptarėme nagrinėdami visiškosios apeliacijos modeliui būdingus bruožus, tačiau dar kartą būtina akcentuoti, jog tai yra tik išimtis iš bendros taisyklės. Valstybėse, kuriose įtvirtinta visiškoji apeliacija, aukštesnės instancijos teismas turi teisę pakeisti, panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priimti naują bei palikti pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistą, kitaip sakant, patvirtinti žemesnės instancijos teismo priimtą sprendimą.

Austrijos civilinio proceso teisėje galioja dalinė apeliacija, kuri literatūroje kartais vadinama „austriškąja“ sistema, nes remiantis šios valstybės civilinio proceso įstatymuose įtvirtintomis nuostatomis plėtojamas dalinės apeliacijos modelis. Lietuvoje rengiant naują LR CPK taip pat buvo remtasi Austrijos ZPO⁴⁷.

496 str. 1 d. įtvirtinta, jog apeliacinės instancijos teismas perduoda bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, jeigu:

1. pirmosios instancijos teismo procesas turi esminių trūkumų, kurie trukdo iš esmės (išsamiai) išnagrinėti bylą apeliacinės instancijos teisme;
2. iš procesinių dokumentų turinio matyti, jog svarbūs faktai pirmosios instancijos teisme net nebuvo nagrinėti.

Kai pirmosios instancijos teisme yra neištirti (nebaigti nagrinėti) reikalavimai ir prašymai, tai gražinama tik ta bylos dalis, kurioje yra minėti trūkumai (496 str. 2 d.). To paties straipsnio 3 dalyje numatyta, jog apeliacinės instancijos teismas pats negražindamas bylos naujam nagrinėjimui turi papildyti pirmosios instancijos teisme nagrinėtą bylą ir priimti sprendimą, jei manoma, kad tokiu būdu byla bus išnagrinėta greičiau ir tai nepareikalaus didelių išlaidų. Ši norma suprantama kaip galimybė gražinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, jei bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme užvilkins galutinio sprendimo priėmimą ar padarys procesą iš esmės brangesniu.

477 str. 1 d. įtvirtinti absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai (tai yra pažeidimai sukeltys proceso ir sprendimo negaliojimą, jie išakmiai išvardijami įstatyme ir teismas privalo į juos atsižvelgti nepriklausomai nuo šalių valios), tai atvejai: 1) jei priimant sprendimą pirmosios instancijos teisme dalyvavo teisėjas, kuris neturėjo teisės dalyvauti, nes turėjo būti

---

⁴⁷ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 210.

nušalintas nuo bylos nagrinėjimo arba, kurio nušalinimas nuo bylos nagrinėjimo pripažintas teisėtu; 2) jei bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas; 3) jei buvo pažeistos teisingumo taisyklės; 4) jei iš vienos proceso dalyvės atimama galimybė iki teismo vesti derybas; kai neįteikiami procesiniai dokumentai (pvz., nepranešama apie bylos nagrinėjimą); 5) jei viena bylos šalių neturėjo atstovo, o tokiu atveju, kai pagal įstatymą atstovas turėjo būti paskirtas, jis tinkamai neatstovavo; 6) jei sprendimą priėmė teismas pažeisdamas žinybingumo taisyklės; 7) jei byla neteisėtai nagrinėjama už uždarytų durų, t. y. pažeidžiamas teismo posėdžio viešumo principas; 8) jei pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo formulotės trūkumai neleidžia jo tinkamai peržiūrėti; jei sprendimas yra be motyvų ir tokių trūkumų negali pašalinti apeliacinės instancijos teismas. Kai byla perduodama naujam nagrinėjimui, byla nagrinėjama iš naujo pagal pirmosios instancijos teismo procesą reglamentuojančias nuostatas (476 str.).

Reformuojant apeliacinį procesą nemažą įtaką LR CPK padarė ne tik nagrinėtasis Austrijos ZPO, bet ir Lenkijos KPC⁴⁸, nes Lenkijos civilinio proceso teisėje įtvirtintas dalinės apeliacijos modelis. Lenkijos KPC 386 str. reglamentuojamos apeliacinės instancijos teismo teisės. Antroje šio straipsnio dalyje įtvirtinama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Antrosios instancijos teismas panaikina apskustą pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perduoda bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, kai nustatomi pirmosios instancijos teismo proceso negaliojimo atvejai (Lietuvos civilinio proceso teisėje skiriami ne teismo proceso negaliojimo atvejai, o absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai). Pirmosios instancijos teismo proceso negaliojimo atvejai reglamentuojami Lenkijos KPC 379 str., teismo procesas laikomas negaliojančiu: 1) jei buvo užkirstas kelias teisminei gynybai; 2) jei viena iš šalių buvo neveiksni, neturėjo atstovo, nebuvo tinkamai atstovaujama arba jei atstovas nebuvo tinkamai įgaliotas; 3) jei bylą nagrinėjančio teismo sudėtis buvo neteisėta arba jei nagrinėjant bylą dalyvavo teisėjas, kuris neturėjo tokios teisės; 4) jei šaliai nebuvo suteikta galimybė ginti savo teisių; 5) jei bylą išnagrinėjo rajono (apylinkės) teismas, nors tokią bylą galėjo nagrinėti tik vaivadijos (apygardos) teismas, kitaip sakant, buvo pažeistos teisingumo taisyklės. Apeliacinės instancijos teismas turi teisę panaikinti apskustą sprendimą visą arba iš dalies ir perduoti bylą naujam nagrinėjimui tik tuo atveju, kai pirmosios instancijos teisme yra neatskleista bylos esmė arba, kai sprendimo priėmimas reikalauja iki galo iš esmės išnagrinėti bylą (386 str. 4 d.). Tokiu atveju, kai pirmosios instancijos teismo sprendimas yra panaikinamas ir byla perduodama naujam nagrinėjimui, bylą nagrinėja kitos sudėties teismas (386 str. 5 d.).

---

⁴⁸ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 210.

Vokietijos ZPO nagrinėjama teisė reglamentuojama 538 str. (vok. *Zurückverweisung* - perduoti bylą iš naujo peržiūrėti). Šio straipsnio 1 dalyje pabrėžiama, jog apeliacinės instancijos teismas turi remdamasis reikalingais įrodymais pats priimti sprendimą byloje. 2 dalyje įtvirtinti pagrindai, kuomet apeliacinės instancijos teismas turi teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui: 1) jei nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme padarytas esminis proceso teisės normų pažeidimas, dėl kurio būtina iš naujo surinkti bylai reikšmingus įrodymus; 2) jei apskundus sprendimą reikalavimas atmestas kaip neleistinas; 3) jei pirmosios instancijos teisme priimtas sprendimas tik dėl skundo leistinumų; 4) jei apskūstasis sprendimas byloje, kurios susijusios su reikalavimų išieškojimu remiantis dokumentais arba su vekselių bylomis, priimamas vadovaujantis įstatymu; 5) jei skundžiamas teismo sprendimas yra sprendimas dėl praleisto termino; 6) jei skundžiamas dalinis teismo sprendimas, kuris prieštarauja tokio sprendimo reikalavimams, įtvirtintiems ZPO 301 str. (301 str. 1 d.: teismas gali priimti dalinį sprendimą tik tuomet, kai iš daugelio reikalavimų (pretenzijų) įrodymų pakanka išnagrinėti tik dalį pareikštų reikalavimų (arba, kai nagrinėjimui parengta tik dalis reikalavimų); 301 str. 2 d.: galutinis sprendimas gali būti nepriimamas, jei, teismo nuomone, toks sprendimas pagal bylos būklę nėra tinkamas). Būtina, pažymėti, kad Vokietijos ZPO įtvirtintos normos, lyginant su Lietuvos CPK normomis reglamentuojančiomis teisę grąžinti (žr. LR CPK 327 ir 329 str. bei trečiajame šio darbo skyriuje), yra specifinės. Šiame darbe jos aptariamos siekiant supažindinti skaitytoją su nagrinėjamos teisės reglamentavimu valstybėse, kuriose įtvirtinta dalinės apeliacija, be to, tokių nuostatų nėra dabar galiojančiame LR CPK, nes, kaip jau buvo minėta, Lietuvos CPK rengėjai rėmėsi jau nagrinėtų valstybių civilinio proceso įstatymais (Austrijos ZPO ir Lenkijos KPC).

Akivaizdu, jog valstybėse, kuriose yra įtvirtintas dalinės apeliacijos modelis aukštesnės instancijos teismas turi teisę grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui tuomet, kai pirmosios instancijos teisme padaryti grubūs proceso teisės normų pažeidimai ir kai pirmosios instancijos teisme nebuvo atskleista bylos esmė – neišnagrinėti pateikti reikalavimai, faktinės aplinkybės, neištirti reikšmingi bylai įrodymai. Esant esminiems arba grubiems proceso teisės normų pažeidimams, bylos perdavimas iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui - būdas atstatyti pažeistą asmenų teisę į tinkamą teismo procesą pirmosios instancijos teisme. Tuomet, kai pirmosios instancijos teisme byla iš esmės nebuvo išnagrinėta ir kai apeliacinės instancijos teismas negali pats iki galo išnagrinėti bylos, grąžinimas būtinas, kad apeliacinės instancijos teismas nebūtų įpareigotas perspręsti bylos. Teisė grąžinti bylą paprastai turi būti ribojama tiek, kad apeliacinės instancijos teismas vykdytų pirmosios instancijos teismo sprendimo pagrįstumo ir teisėtumo kontrolę, o procesas iš esmės būtų centruojamas pirmosios instancijos teisme. Be to, apeliacinės instancijos teismo veikimo srities negalima nepagrįstai susiaurinti ir įpareigoti

atlikti tuos veiksmus, kuriuos turi atlikti pirmosios instancijos teismas. Nagrinėjamos teisės ribojimo apimtis turi būti tokia, kad nebūtų paneigta dalinės apeliacijos esmė ir apeliacinės instancijos teismas netaptų antra pirmąja instancija.

* * *

Apibendrinami šiame skyriuje išsakytas mintis darome išvadą, jog gražinimo institutas visiškosios ir dalinės apeliacijos sistemose vertinamas skirtingai, tai lemia kiekvienam modeliui būdingi bruožai. Pagal bendrą taisyklę visiškosios apeliacijos modelyje aukštesnės instancijos teismas privalo pats išnagrinėti bylą. Teisė gražinti – išimtinė galimybė, kuri atskirais atvejais įtvirtinama siekiant užtikrinti šalims tinkamą procesą dviejose teismo instancijose ir pasinaudoti tomis gynybos priemonėmis, kurios galimos tik pirmosios instancijos teisme. Kadangi aukštesnės instancijos teisme vyksta pakartotinis bylos nagrinėjimas, tai apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui apimties išplėtimas prieštarautų visiškosios apeliacijos esmei. Dalinės apeliacijos modelyje teisės gražinti bylą įtvirtinimas bei ribojimas ir su tuo susiję klausimai sprendžiami taip pat atsižvelgiant į pačią dalinės apeliacijos esmę. Visų pirma, apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui pripažįstama viena iš apeliacinės instancijos teismo teisių, procesas koncentruojamas pirmosios instancijos teisme, todėl gražinimo institutas įtvirtinamas siekiant užtikrinti asmens teisę į tinkamą procesą jau pirmosios instancijos teisme ir tam, kad apeliacinės instancijos teismas, dalinės apeliacijos atveju, iš tiesų tikrintų tik pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, o ne pakartotinai nagrinėtų bylą aukštesnės instancijos teisme. Kitas svarbus aspektas – teisės gražinti bylą pirmosios instancijos teismui ribojimas. Nagrinėjamos teisės taikymas ribojamas siekiant užkirsti kelią nepagrįstiems gražinimo pirmajai instancijai atvejams bei siekiant užtikrinti operatyvų procesą. Teisės gražinti bylą ribojimas užtikrina tai, jog tuomet, kai gražinimas nėra būtinas byla būtų išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką, vadinasi, siekiama garantuoti tai, jog apeliacinės instancijos teismas gražintų bylą naujam nagrinėjimui tik tuomet, kai išsamus bylos išnagrinėjimas ir galutinis ginčo išsprendimas apeliacinėje instancijoje nėra įmanomas.

Akivaizdu, kad priklausomai nuo valstybėje įtvirtinto apeliacijos modelio skiriasi ir teisės gražinti bylą apimtis. Prancūzijoje ši teisė nėra pripažįstama ir tai paaiškina nekintamai galiojanti visiškosios apeliacijos sistema. Austrijos bei Lenkijos civilinio proceso įstatymuose įtvirtinta teisė gražinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, antrosios instancijos teismo veikimo sritis yra aiškiai reglamentuota. Vokietijoje galiojanti dalinė apeliacija, kaip ir kitose valstybėse, lemia tai, jog apeliacinės instancijos teismas turi teisę perduoti bylą pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme.

2. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI ISTORINIAME KONTEKSTE

2.1. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI TARPUKARIO LIETUVOS CIVILINIAME PROCESU

Tarpukario metu Lietuvoje vyravo visiškios apeliacijos sistema. Civilinės teisenos įstatyme (toliau CTĮ), Prancūzijos pavyzdžiu galiojusi visiškios apeliacijos sistema iš esmės buvo nekeista visą nepriklausomybės laikotarpį iki tarybinės okupacijos⁴⁹. VI. Mačys akcentavo, jog tarpukario metu austrų sistemos (dalinės apeliacijos) taisyklės galėjo būti taikytos tik esant dviem sąlygom: „jei būtų garantija, jog pirmojoje instancijoje byla bus apšviesta iš visų pusių ir kad į protokolą bus įtrauktos, kaip reik visos bylos aplinkybės“ ir jei byloje dalyvaujančius asmenis, vadinamuosius bylininkus, teisme atstovautų kvalifikuoti advokatai. To meto autorių manymu, pirmoji sąlyga buvo įgyvendinama, tačiau antrosios sąlygos tarpukario Lietuvoje nebuvo, todėl austrų sistemos taikymas būtų neįmanomas⁵⁰.

Visiškoji apeliacija suprantama, kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme, todėl apeliacinė instancija, be kitų teisių ir pareigų įtvirtintų CTĮ, buvo įpareigota išspręsti bylą iš esmės negražindama jos į pirmąją instanciją nagrinėti iš naujo: „Rūmai turi spręsti kiekvieną bylą, negražindami jos Apygardos Teismui iš naujo nagrinėti ir spręsti (CTĮ 772 str.)“⁵¹. Šis įpareigojimas buvo taikomas ir tuomet kai: pirmosios instancijos teisme nebuvo išnagrinėta tam tikra reikalavimų ar aplinkybių dalis; nebuvo pripažinta teisė paduoti ieškinį ir todėl nebuvo atsižvelgta į reikalavimų ar aplinkybių dalį; kuomet buvo praleistas terminas ieškiniui paduoti; taip pat, kai, apeliacinio teismo manymu, pirmosios instancijos teismas neteisėtai atsisakė svarstyti atsakovo pareikštą priešinį ieškinį. Tokiu atveju, kai pirmosios instancijos teismo priimtas sprendimas neatitikdavo jam keliamų reikalavimų, apeliacinės instancijos teismas taip pat privalėdavo panaikinti apskųstą sprendimą ir priimti naują, negražindamas bylos pirmosios instancijos teismui⁵². Nors pagal bendrą taisyklę, vyraujant visiškios apeliacijos modeliui, teisė gražinti bylą ir nėra pripažįstama, tačiau, kaip jau buvo minėta nagrinėjant apeliacijos modelius, tarpukario laikotarpiu teisė gražinti bylą buvo pripažįstama vieninteliu, išimtiniu atveju:

⁴⁹ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 210.

⁵⁰ Mačys VI. Civilinio proceso paskaitos. – Kaunas: Teisės fakulteto leidinys, 1924. P. 294.

⁵¹ Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas. – Kaunas, 1938. P. 434.

⁵² Ten pat. P. 435.

*kuomet pirmosios instancijos teismas išnagrinėdavo bylą nesilaikydamas bendrųjų civilinio proceso principų įtvirtintų CTĮ (4, 6, 11, 12 ir kt. str.) ir kai tokie trūkumai, savo ruožtu, neleidavo iš esmės išnagrinėti bylos apeliacinės instancijos teisme pagal CTĮ įtvirtintas taisykles*⁵³.

Kaip pavyzdį galima paminėti CTĮ 4 str., kuriame buvo įtvirtintas bylininkų lygybės principas: „teismo įstaigos privalo spręsti bylas tik išklausiusios priešingos šalies pasiteisinimą“. Įtvirtinamas bendras principas, jog teismas negali priimti sprendimo neišklausęs abiejų šalių (lot. *audiatur et altera pars*), be to, pabrėžiama, jog kas neleidžiama vienai proceso šalių, turi būti neleidžiama ir kitai šaliai⁵⁴. Dabartinėje civilinio proceso teisėje, minėtas principas, įvardijamas kaip šalių lygiateisiškumo principas (LR CPK 17 str.). Nors LR CPK tokio bylos gražinimo pirmajai instancijai pagrindo nerasime, tačiau akivaizdu, jog teismas privalo išklausyti kiekvieną šalį, turi būti užtikrinamas šalių lygiateisiškumas, beje tai patenka į teisės į tinkamą teismo procesą principo turinį. Šis principas iš esmės apima teisės į tinkamą procesą jau pirmosios instancijos teisme užtikrinimą, kurį įgyvendinti padeda nagrinėjamas gražinimo institutas.

Kadangi vyraujant visiškosios apeliacijos modeliui aukštesnės instancijos teismas pakartotinai nagrinėja bylą, tarpukario literatūroje pabrėžiama, jog gražinimas naujam nagrinėjimui buvo galimas tik tuomet, kai bendrųjų civilinio proceso principų pažeidimas neleidavo iš esmės išnagrinėti bylos apeliacinės instancijos teisme⁵⁵.

2.2. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI LIETUVOJE NUO 1995 IKI 2003 METŲ

Šiame poskyryje nagrinėjamas 1964 m. liepos 7 d. įstatymu priimtas CPK⁵⁶ su 1995, 1996 ir 1999 metais įsigaliojusiais pakeitimais.

1994 m. lapkričio 8 d., kai buvo priimtos CPK pataisos (įsigaliojusios 1995 m. sausio 1 d.), pirmą kartą po nepriklausomybės atgavimo, buvo įvesta apeliacinė teismo instancija⁵⁷. V. Nekrošius kalbėdamas apie to meto situaciją pabrėžia, kad nors ir buvo būtina sudaryti sąlygas pirmosios instancijos teisėjams įgyti daugiau patirties, tai galima būtų įgyvendinti dalinės

⁵³ Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas. – Kaunas, 1938. P. 435.

⁵⁴ Mačys Vl. Civilinio proceso paskaitos. – Kaunas: Teisės fakulteto leidinys, 1924. P. 137.

⁵⁵ Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas. – Kaunas, 1938. P. 435.

⁵⁶ Civilinio proceso kodeksas, 1964 m. liepos 7 d. (įsigal. 1965 m. sausio 1 d.).

⁵⁷ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1994 m. lapkričio 8 d. Nr. I – 636, įsigal. 1995 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1994, Nr. 93 – 1809.; Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 103, 139.

apeliacijos atveju, kuomet pirmosios instancijos teismas laikomas pagrinde teismo instancija, tačiau kita vertus reikėjo ir platesnės kontrolės, be to, greitai keičiami įstatymai sąlygojo tai, jog jauniems, nepatyrusiems teisėjams buvo sudėtinga susigaudyti vykstančiuose pokyčiuose, todėl buvo labai svarbus patyrusių (aukštesniųjų teismų) teisėjų vaidmuo tiek pirmosios instancijos teismų kontrolės, tiek vienodos teismų praktikos formavimo srityje. Vadinasi, tarpukario laikotarpiu Lietuvoje vyravusio visiškosios apeliacijos modelio įvedimas tuo metu buvo pats tinkamiausias žingsnis⁵⁸.

1995 m. grįžus prie visiškosios apeliacijos modelio grąžinimo institutą apibrėžiančios normos, palyginus su tarpukario laikotarpiu galiojusiomis normomis, kito. Po minėtų pakeitimų galiojusiame CPK buvo įtvirtinta nuostata, jog panaikinus pirmosios instancijos teismo sprendimą, byla grąžinama iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui tik kai sprendimas yra naikinamas dėl proceso teisės pažeidimų. Apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjęs bylą, turėjo teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, jeigu buvo nustatomi kodekso 343 str. numatyti proceso teisės normų pažeidimai (CPK 341 str.1 d. 4 p.). CPK 343 str. 1 d. pabrėžiama, jog jeigu apeliaciniame skunde reikalaujama panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą vien tik dėl proceso teisės normų pažeidimo arba netinkamo taikymo, tai apeliacinės instancijos teismas panaikina pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perduoda bylą iš naujo nagrinėti tik tuo atveju, kai padaro išvadą, kad toks proceso teisės normų pažeidimas arba netinkamas taikymas buvo neteisingo bylos išsprendimo priežastis. Tuo tarpu CPK 343 str. 2 d. buvo numatyti atvejai, kuomet sprendimas kiekvienu atveju naikinamas ir byla perduodama naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui: byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo; byla išnagrinėta, kai nebuvo nors vieno iš byloje dalyvaujančių asmenų, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio vietą ir laiką; nagrinėjant bylą pažeistos proceso kalbos taisyklės (po 1999 m. įsigaliojusių CPK pakeitimų bei dabar galiojančiame LR CPK šie atvejai pripažįstami santykinai absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais, nes įtvirtinta sąlyga, jog apeliantas tokiomis aplinkybėmis turi grįsti savo apeliacinį skundą); pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neįtrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų; buvo pažeistos teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklės; pirmosios instancijos teismo sprendimas nepasirašytas ar pasirašytas ne to teisėjo; sprendimas priimtas ne to teisėjo, kuris nagrinėjo bylą; byloje nėra teismo posėdžio protokolo.

LAT teisėjų senato nutarimu buvo atkreiptas dėmesys į tai, jog CPK 341 str. 1 d. 4 p. nuostata yra vienintelė, kuria remiantis apeliacinės instancijos teismas turi teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo. Aiškiai pabrėžiama,

---

⁵⁸ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 212.

jog kitų pagrindų įstatymas nenumato, todėl apeliacinės instancijos teismas privalo įvertinti surinktus įrodymus, išaiškinti visas, turinčias reikšmės bylai aplinkybes. Kai nustatomi CPK 342 str. 1 d. 1 p. numatyti pagrindai (apeliacinės instancijos teismas panaikina arba pakeičia pirmosios instancijos teismo sprendimą, jeigu: pirmosios instancijos teisme nebuvo išsamiai išaiškintos visos turinčios reikšmės bylai aplinkybės, o jas išaiškinęs, apeliacinės instancijos teismas padaro priešingą išvadą), apeliacinės instancijos teismas privalo pats išspręsti ginčą, negražinant bylos naujam nagrinėjimui⁵⁹. Tokios nuostatos įtvirtinimu buvo siekiama išvengti „bereikalingo bylos vilkinimo“⁶⁰ arba nepagrįsto gražinimo atveju, kai dėl neištirtų smulkmenų byla buvo gražinama į pirmąją instanciją. Tačiau literatūroje pastebima, jog toks reglamentavimas ne tik padėdavo išvengti šių problemų, bet ir sudarydavo sąlygas pirmosios instancijos teismų teisėjams piktnaudžiauti, kaip įvardijama, šia griežta nuostata, žinant, jog jų darbo netikslumus ištaisys apeliacinės instancijos teismas⁶¹, svarbiausia nepadaryti jokių proceso teisės normų pažeidimų.

1996 m. liepos 9 d. CPK pakeitimo ir papildymo įstatymu⁶² (įsigaliojo 1996 m. liepos 17 d.) buvo išplėtos apeliacinės instancijos teismo teisės, numatyta, jog apeliacinės instancijos teismas turi teisę, panaikinęs pirmosios instancijos teismo sprendimą, gražinti bylą pirmosios instancijos teismui ne tik tais atvejais, kai nustatomi proceso teisės normų pažeidimai (CPK 343 str.), bet ir tuomet, kai apeliacinės instancijos teismo posėdyje paaiškėja naujos, turinčios reikšmės bylai aplinkybės, kurios nebuvo aiškinamos pirmosios instancijos teisme, o joms išsamiai išaiškinti reikia rinkti ir papildomai tikrinti įrodymus atidedant bylos nagrinėjimą (CPK 342 str. 1 d. 1p.). Literatūroje akcentuota, jog toks apeliacinio teismo teisių išplėtimas būtų tinkamas ir pateisinamas jeigu CPK būtų išspręstas *ius novorum* (nauji įrodymai) ribojimo klausimas, nes priešingu atveju tai sudaro galimybę suinteresuotai šaliai vilkinti bylos nagrinėjimą ir atitolinti sprendimo priėmimą⁶³. Siekiant tinkamai suvokti nagrinėjamą klausimą, būtina pabrėžti, jog po minėtų 1996 m. CPK pakeitimų liko galioti 1995 m. įsigaliojusiam CPK pakeitimo ir papildymo įstatyme įtvirtinta norma, jog apeliaciniame skunde gali būti nurodytos naujos faktinės bylos aplinkybės ir nauji įrodymai, kurie nebuvo tiriami pirmosios instancijos teisme (CPK 318 str. 2 d.). Kadangi po 1995 m. CPK pakeitimų galiojo visiškosios apeliacijos modelis ir bylos gražinimas naujam nagrinėjimui buvo įmanomas tik dėl proceso teisės normų

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 1995 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 30 “ Dėl LAT Civilinių bylų skyriaus kolegijos 1995 m. rugsėjo 25 d. nutarties dėl Lietuvos Respublikos CPK 341 str. 1 d. 4 p. taikymo aprobavimo.

⁶⁰ Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 118.

⁶¹ Ten pat.

⁶² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1996 m. liepos 9 d. Nr. I – 1445, įsigal. 1996 m. liepos 17 d. // Valstybės žinios. 1996, Nr. 67.

⁶³ Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: daktaro dis.: soc. mokslai: teisė / VU. – V., 1996. P. 119.

pažeidimų padarytų pirmosios instancijos teisme, tokios normos įtvirtinimas nekėlė jokių prieštaravimų, tačiau nagrinėjamu laikotarpiu (po 1996 m. CPK pakeitimų) ryškėja akivaizdi prieštara – nėra ribojamas naujų įrodymų pateikimas ir tokiu atveju, kai reikšmingoms bylos aplinkybėms iširti reikia rinkti ir papildomai tirti įrodymus apeliacinės instancijos teismas perduoda bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Susidaro iš ties problematiška situacija, todėl turime sutikti su literatūroje išsakyta mintimi, jog toks reglamentavimas sudarė galimybę užtęsti sprendimo priėmimą (suinteresuota šalis tokius ketinimus galėjo įgyvendinti nepateikdama reikiamų įrodymų pirmosios instancijos teisme, o apeliacinės instancijos teisme prireikus tirti naujus įrodymus byla vėl grįždavo į pirmosios instancijos teismą). Be to, apeliacinės instancijos teismo teisių išplėtimas sąlygojo jau ne žemesnės instancijos teismų piktnaudžiavimą, bet priešingai – aukštesnės instancijos teismų, nes ne tik proceso teisės normų pažeidimai, bet ir kiti minėti atvejai leisdavo grąžinti bylą naujam nagrinėjimui ir tai, kaip pabrėžia V. Nekrošius, sudarydavo puikias sąlygas „tinginiauti“ apeliacinės instancijos teismo teisėjams⁶⁴. Iš to seka išvada, jog 1996 m. CPK pakeitimai iš esmės lėmė tiek šalių, tiek apeliacinės instancijos teismų piktnaudžiavimą, o tai sąlygojo proceso trukmės ilgėjimą, bei kitų civilinio proceso principų pažeidimą, be to, apskritai kyla klausimas - koks apeliacijos modelis Lietuvos civilinio proceso teisėje vyravo nagrinėjamu laikotarpiu.

1998 m. gruodžio 10 d. CPK pakeitimai⁶⁵ (įsigaliojo 1999 m. sausio 1d.), sąlygojo esminius pokyčius Lietuvos civilinio proceso teisėje – pirmą kartą buvo pereita nuo visiškosios prie dalinės apeliacijos modelio. Tokius pakeitimus nulėmė keletas priežasčių: buvo remtasi užsienio patirtimi, siekiama užtikrinti civilinio proceso koncentruotumą, nuoseklų bylos judėjimą iš vienos instancijos į kitą bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 str. 1 d. įtvirtintą teisę į bylos išnagrinėjimą per protingą terminą⁶⁶.

Nors Lietuvoje įtvirtinta dalinė apeliacija, kuri suprantama kaip pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma, tačiau būtina pažymėti, jog nagrinėdami teismų praktiką susiduriame su kitokia nuomone. LAT kalbėdamas apie apeliacinio proceso paskirtį savo nutartyse akcentuoja, kad procesas apeliacinės instancijos teisme yra pakartotinis bylos nagrinėjimas, nors tai visiškosios apeliacijos bruožas. Kadangi visiškai sutikti su išdėstyta pozicija negalime, pateikiame platesnę šios problemos analizę⁶⁷.

⁶⁴ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 213.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1998 m. gruodžio 10 d. Nr. VIII – 959, įsigal. 1999 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112.

⁶⁶ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 213 –215.

⁶⁷ Kadangi toks požiūris turi įtakos LAT pozicijai nagrinėjamos teisės atžvilgiu, šios problemos analizė pateikiama prieš pradėdant nagrinėti bylos grąžinimo pirmajai instancijai pagrindus CPK (po 1999 m. įsigaliojusių pakeitimų).

LAT teisėjų kolegija pabrėžia, jog „apeliacijos proceso paskirtis – remiantis byloje pateikta medžiaga ir neperžengiant apeliacinio skundo ribų, patikrinti skundžiamo teismo sprendimo pagrįstumą ir teisėtumą. Tai reiškia, kad apeliacinis procesas yra **pakartotinis** bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme apeliacinio skundo apibrėžtose ribose, siekiant nustatyti, ar pirmosios instancijos teismas teisingai išsprendė bylą tiek teisine, tiek faktine prasme⁶⁸. Manytume, jog LAT kiek dviprasmiškai aiškina apeliacijos esmę. Pabrėždamas, kad apeliacijos paskirtis teisėtumo ir pagrįstumo tikrinimas (tai būdinga dalinės apeliacijos modeliui), greta aiškina, jog tai pakartotinis bylos nagrinėjimas aukštesnės instancijos teisme, nors tai neabejotinai visiškios apeliacijos bruožas. Siekiama akcentuoti, jog apeliacinės instancijos teismas pats nagrinėja bylą ne tik teisine, bet ir faktine prasme, nors, kaip rašoma literatūroje, apeliacinės instancijos teismas minėtas funkcijas atlieka vyraujant abiem apeliacijos modeliam, tik dalinės apeliacijos metu tai daroma siekiant patikrinti pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, tuo tarpu visiškios apeliacijos atveju nagrinėjant bylą *de novo* ir priimant naują (savarankišką) sprendimą byloje⁶⁹. Aukščiausiasis Teismas pripažįsta, jog apeliacinės instancijos teismas yra kompetingas patikrinti, ar tinkamai nustatytos bylos aplinkybės ir ar atitinka joms pirmosios instancijos teismo padarytos išvados⁷⁰, kitaip tariant, patikrinti ar pirmosios instancijos teismas tinkamai ištyrė faktines bylos aplinkybes ir priėmė pagrįstą sprendimą. LAT sakydamas, jog apeliacinio proceso paskirtis - pakartotinis bylos nagrinėjimas aiškiai akcentuoja apeliacinės instancijos teismo galimybę pačiam išnagrinėti bylą ir priimti sprendimą, o toks požiūris iš esmės koncentruoja procesą apeliacinės instancijos teisme, be to, tai neišvengiamai turi įtakos ir griežtai LAT pozicijai apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui atžvilgiu.

Kaip jau buvo minėta, apeliacinės instancijos teismo teisės skiriasi priklausomai nuo apeliacijos modelių. Dalinės apeliacijos įtvirtinimas ir šiam modeliui būdingi bruožai lėmė tai, kad pasikeitė teisės gražinti bylą naujam nagrinėjimui pagrindų sąrašas. Po 1999 m. įsigaliojusiu CPK pakeitimu 336 str. 1 d. 4 p. buvo įtvirtinta nuostata, jog apeliacinės instancijos teismas turi teisę panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą visą ar iš dalies ir perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, jeigu: 1) sprendimas naikinamas dėl kodekso 338 str. nurodytų absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų; 2) bylos aplinkybėms išsiaiškinti būtina surinkti daug naujų įrodymų; 3) pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 2 d. nutartis *I.Mickevič v. K.T.Icikovič, bylos Nr. 3K-3-377/2001, kategorija 115*; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *BUAB „Gerkas“ v. K.Švapyls, bylos Nr. 3K-3 1276/2002, kategorija 115*. ir kitos nutartys.

⁶⁹ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // *Teisė*. 2002, Nr. 43. P. 14.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 8 d. nutartis *VĮ Turto fondas v. Prienu rajono savivaldybė, bylos Nr. 3K-3-1052/2002, kategorija 115*.

pareikštus reikalavimus, tačiau tik tuo atveju, jeigu naujas bylos nagrinėjimas neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo (CPK 337 str.).

Šiuo klausimu pasisakė LAT vienodindamas teismų praktiką. Jo teigimu apeliacinės instancijos teismo teisė perduoti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui nėra absoliuti, ją riboja, jau minėtas, CPK 337 str. Anot LAT, įstatymų leidėjas siekė sukurti lankstų apeliacinio proceso modelį, kuris tam tikrais atvejais leistų apeliacinės instancijos teismui ištaisyti pirmosios instancijos teismo klaidas ne gražinant pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, tai numatyta papildomame ribojime, kuris įtvirtintas CPK 337 str. 2 d., o išsprendžiant bylą iš esmės apeliacinėje instancijoje. Taip pat pabrėžiama, jog teismas naikindamas sprendimą ir gražindamas bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo turi nurodyti ne tik vieną iš CPK 337 str. įtvirtintų pagrindų, bet ir argumentuoti, kodėl jis pats negali priimti sprendimo ir ar toks gražinimas neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo⁷¹.

Tačiau ir šis vertinimas, mūsų manymu, nėra visiškai pagrįstas. Be to, akivaizdu, jog anksčiau nagrinėta LAT išsakyta mintis, kad procesas apeliacinės instancijos teisme yra pakartotinis bylos nagrinėjimas, sąlygojo ir šios griežtos pozicijos įtvirtinimą, jog bylos gražinimas naujam nagrinėjimui galimas tik tuomet, kai tai neužvilkina proceso.

Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. 3K – 3 – 72 / 2001 m.⁷² pasako, jog „apeliacinės instancijos teismas CPK 337 str.1 d. numatytais atvejais gali perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo **tik** tuo atveju, **jeigu** naujas, pakartotinis bylos nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme **neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo**“, ši nuostata įtvirtinta ir kitose nutartyse, be to, perduodamas bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui apeliacinės instancijos teismas turi nurodyti bent vieną iš CPK 337 str. 1 d. numatytų pagrindų bei padaryti motyvuotą išvadą, kad bylos perdavimas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo⁷³. Taip pat pabrėžiama, kad „apeliacinės instancijos teismas neturi teisės perduoti bylos pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, net ir esant CPK 337 str. 1 d. numatytam pagrindui, jeigu bylos pakartotinis nagrinėjimas pirmosios instancijos teisme užvilkinų galutinio sprendimo priėmimą“⁷⁴. Turime sutikti, kad bylos nagrinėjimo metu turi būti užtikrinamas proceso operatyvumas, turi būti siekiama, kad bylos nagrinėjimas neužsistėtų ir ji būtų išnagrinėta per įmanomai trumpiausią laiką, tačiau greta kyla abejonė - ar iš tiesų greitas procesas užtikrins bylos šalių teisių

⁷¹ Teismų praktika. Civilinės bylos // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 22 – 23.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 10 d. nutartis *D.Žemaičio įmonė v. V.Samulionytė*, bylos Nr. 3K-3-72/2001, kategorija 115.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *Palangos kraštotyriminkų draugija v. Palangos miesto valdyba*, bylos Nr. 3K-3-1227/2002, kategorija 115 ir kitos nutartys.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 13 d. nutartis *Bukkehavė Ltd. v. UAB „Lautra“*, bylos Nr. 3K-3-156/2001, kategorija 115.

įgyvendinimą. Kitas svarbus klausimas: kaip aukštesnės instancijos teismas turi elgtis tuo atveju, kai yra nustatomi pirmosios instancijos teismo padaryti pažeidimai, kurie yra pagrindas grąžinti bylą nagrinėti iš naujo. Vienoje minėto straipsnio dalyje įstatymas leidžia panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą ir grąžinti bylą naujam nagrinėjimui, tačiau kitoje dalyje nurodo, jog tokia teisė galima tik tuo atveju, jei tai neužvilkins proceso. Iš tiesų susidaro dviprasmiška situacija: nustačius pirmosios instancijos teismo padarytą klaidą ir dėl minėtų priežasčių neleidžiant apeliacinės instancijos teismui įgyvendinti jam suteiktos teisės yra pažeidžiamas principas į tinkamą teismo procesą (šio principo pažeidimas siejamas su proceso teisės normų pažeidimais padarytais pirmosios instancijos teisme, jų taisymas apeliacinėje instancijoje apriboja galimybę pasinaudoti tomis gynybos priemonėmis, kurios numatytos tik pirmosios instancijos teisme), o tokiu atveju, kai apeliacinės instancijos teismas įpareigojamas tirti įrodymus, jei jų yra ne daug, ar nagrinėti pirmosios instancijos teisme neišspręstus reikalavimus ar jų dalį, iš esmės sąlygoja tai, jog apeliacinės instancijos teismas turi perspręsti bylą.

Be jokios abejonės apeliacinės instancijos teismas privalėdavo nurodyti bent vieną pagrindą, kuriuo remiantis byla būdavo grąžinama naujam nagrinėjimui, tačiau reikalavimas padaryti motyvuotą išvadą, kad grąžinimas neužvilkins proceso, mūsų manymu, buvo nelogiškas. Visuomet grąžinant bylą naujam nagrinėjimui proceso trukmė pailgėja, nes pirmojoje instancijoje byla nagrinėjama iš naujo, be to, priėmus sprendimą jis vėl gali būti skundžiamas. Svarbiausia, kad apeliacinės instancijos teismas nepiktnaudžiautų jam suteiktomis teisėmis, todėl apeliacinės instancijos teismas turėtų nurodyti pagrindą, kuriuo remiasi bei pagrįsti, kodėl tokio pažeidimo negali ištaisyti pats apeliacinės instancijos teismas. Civilinėje byloje Nr. 3K – 3 – 207 / 2001 m.⁷⁵ nurodyta, jog konstatuodamas, kad bylos perdavimas pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo, apeliacinės instancijos teismas turi šią išvadą motyvuoti priimtoje nutartyje, t. y. nurodyti argumentus, dėl kurių negali būti priimtas sprendimas bylą nagrinėjant apeliacinės instancijos teisme. Kitoje nutartyje LAT pasako, jog apeliacinės instancijos teismas perduodamas bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui turi nurodyti kokios aplinkybės leidžia daryti išvadą, kad bylos perdavimas nagrinėti iš naujo neužvilkins galutinio sprendimo priėmimo⁷⁶. Vadinasi, aukštesnės instancijos teismas turi nurodyti ir tai, kodėl jis pats negali priimti sprendimo, o taip pat nurodyti aplinkybes, kurios užtikrins, jog bylos nagrinėjimas nebus vilkinamas. Iš tiesų, kaip jau buvo minėta, proceso pailgėjimas negali būti pagrindinis motyvas, kuriuo remiantis apeliacinės instancijos teismas negalėtų grąžinti bylos naujam nagrinėjimui, todėl, mūsų manymu, apeliacinės instancijos

---

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis *F.Gerasimovas v. UAB „Lakaja“*, bylos Nr. 3K-3-207/2001, kategorija 2.4.1.; 115.

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *D.Gronskienė v. G.Sulcienė*, bylos Nr. 3K-3-195/2002, kategorija 57.1.; 115.

teismas pagrįsdamas bylos gražinimo naujam nagrinėjimui būtinybę, užtikrins tai, kad byla nebus gražinama tik dėl to, kad aukštesnės instancijos teismas turi tokią teisę, kitaip sakant, procesas nebus vilkinamas tyčia. Todėl kai yra aiškūs pirmosios instancijos teismo padaryti pažeidimai, byla turi būti gražinama naujam nagrinėjimui, kad būtų užtikrintos proceso dalyvių teisės ir tai turi būti padaryta nepriklausomai nuo to ar tai užvilkins procesą, ar ne. Pati LAT kolegija akcentuoja, jog „kiekviena byla turi būti išnagrinėta per trumpiausią galimą laiką, tačiau proceso operatyvumo principas turi būti derinamas su bylos nagrinėjimo išsamumu“⁷⁷. Be to, „atkreipiamas žemesniųjų teismų dėmesys į būtinumą užtikrinti šalių teisę į bylos išnagrinėjimą per protingą laiko tarpą“⁷⁸, pirmosios instancijos teismai turi imtis visų įmanomų priemonių, kad byla jau pirmojoje instancijoje būtų tinkamai išnagrinėta ir nuosekliai judėtų iš vienos instancijos į kitą. Būtina pažymėti, jog priėmus dabar galiojantį LR CPK nuostata, kad gražinimas galimas tik tuomet, kai jis neužvilkina proceso yra panaikinta, o tai dar kartą patvirtina, jog anksčiau galiojusio CPK norma buvo ydinga.

LAT vienodindamas teismų praktiką pasisakė ne tik dėl pagrindų, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas pats sprendžia ar gražinti bylą naujam nagrinėjimui ar ne, bet ir dėl absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, kuriais remiantis byla visuomet turi būti gražinama pirmosios instancijos teismui. LAT akcentuoja tai, kad CPK 338 str. dalys skiriasi savo pobūdžiu bei teisiniais padariniais: 338 str. 1 d. numatyta, jog proceso teisės normų pažeidimas arba netinkamas jų pritaikymas yra pagrindas sprendimui panaikinti tik tuomet, jeigu dėl šios pažeidos būtų neteislingai išspręsta byla. Kadangi šie proceso teisės normų pažeidimai sukelia materialinius teisinius padarinius juos gali pašalinti apeliacinis teismas panaikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priimdamas naują. 338 str. 2 d. numatyti absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, kuriems esant apeliacinis teismas gražina bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui siekiant, jog būtų užtikrinta teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme⁷⁹.

Absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais buvo pripažįstami tokie atvejai: 1) byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo arba pažeidžiant funkcinio, rūšinio ar išimtinio teisingumo taisyklės; 2) pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų; 3) buvo pažeistos teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklės, priimant sprendimą pirmosios instancijos teisme; 4) pirmosios instancijos teismo sprendimas teisėjo nepasirašytas arba jeigu sprendimą pasirašė ne tas teisėjas, kuris nurodytas sprendime; 5) pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą; 6)

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis *V.Lastauskas v. UAB „Philip Morris Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-1329/2002, kategorija 7.1.; 108.7.; 115.

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis *V.Pankinas v. Vilniaus miesto savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-1350/2002, kategorija 115.

⁷⁹ Teismų praktika. Civilinės bylos // Justitia. 2000, Nr. 6. P. 22 – 23.

sprendimas, nutartis yra be motyvų (sutrumpintų motyvų); 7) byloje nėra teismo posėdžio protokolo (338 str. 2 d.). CPK 338 str. 3 d. - santykinai absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai.

Tačiau būtina pažymėti, jog teismų praktikoje kildavo daugiau problemų (be šiame poskyryje aptartų) įgyvendinant nagrinėjamą teisę, be to, daugelis LAT išsakytų minčių yra gana griežtos nesiekiant kritiškai pažvelgti į to metu įstatymo leidėjo įtvirtintas CPK normas. Tai suponuoja išvadą, jog būtina išsamesnė gražinimo pagrindų ir teismų praktikos analizė. Todėl, siekiant išvengti pasikartojimo, nebegaliojančių normų, kurios buvo pakeistos (CPK 337 str. 1 d. 1, 2, 3 p. bei 338 str. 1 d.; 2 d. 1, 3, 4, 5, 7 p.) dabar galiojančiame LR CPK ir normų, kurios išliko tokios pačios (CPK 338 str. 2 d. 2, 5, 6 p. ir 338 str. 3 d.), nagrinėjimas, lyginamuoju aspektu su naujomis nuostatomis, pateikiamas trečiajame šio darbo skyriuje.

* * *

Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui vystymasis priklauso nuo valstybės civilinio proceso teisėje įtvirtintų nuostatų. Tarpukario laikotarpiu CTĮ šios teisės ribos buvo aiškiai apibrėžtos ir tokios teisės įgyvendinimas buvo įmanomas tik esant išimtiniais atvejams, kai byla pirmojoje instancijoje išnagrinėta nesilaikant bendrųjų civilinio proceso principų. Tai įtakojo tuo metu vyravusi visiškosios apeliacijos sistema. 1995 m. grįžus prie visiškosios apeliacijos, apeliacinės instancijos teismas galėjo gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui tik esant proceso teisės normų pažeidimams, po 1996 m. CPK pakeitimų teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui papildyta vienu pagrindu. Didžiausi pokyčiai apeliaciniame procese įvyko 1999 m. įsigaliojus dalinei apeliacijai. Vyraujant šiam apeliacijos modeliui apeliacinės instancijos teismas atlieka kontrolinę funkciją, o ne pakartotinį bylos nagrinėjimą aukštesnės instancijos teisme, todėl suprantama, jog apeliacinės instancijos teismas turi daugiau galimybių gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

3. APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖS GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI REGLAMENTAVIMAS 2002 METŲ LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO PROCESO KODEKSE

Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui kelia diskusijų tiek teorijoje, tiek praktikoje. Įgyvendinant apeliacinės instancijos teismo teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui būtina užtikrinti proceso operatyvumą, o taip pat svarbu ir tai, ar siekiant greito proceso bus įgyvendinta teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme, ar bus tinkamai apginta pažeista teisė ar įstatymų saugomas interesas (LR Konstitucijos 30 str.⁸⁰, LR CPK 5 str. 1 d.). Todėl apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui apeliaciniame procese įtvirtinta tikslingai, nes iš tiesų ne visus pirmosios instancijos proceso trūkumus gali pašalinti pats apeliacinės instancijos teismas.

Šiame skyriuje apsiribojame Lietuvos civilinio proceso kodeksuose (1964 m. CPK, po 1998 m. gruodžio 10 d. pakeitimų, įsigaliojusių 1999 m. sausio 1 d. (toliau 1964 m. CPK) bei dabar galiojančiu CPK, įsigaliojusių 2003 m. sausio 1 d. (toliau LR CPK)) įtvirtintų gražinimo pagrindų ir probleminių klausimų analize, remiantis LAT praktika. Lygindami minėtus galiojusio CPK pakeitimus su LR CPK nuostatomis siekiame išnagrinėti pagrindines problemas, kurios kildavo taikant seniau galiojusio kodekso nuostatas ir problemų analizės pagrindu atskleisti, kodėl seniau galiojusio CPK normos buvo pakeistos dabar galiojančiame LR CPK, akcentuojant dabar galiojančio LR CPK nuostatų pranašumus ir klausimus, kurie, mūsų manymu, liko neišspręsti. Manytume, jog lyginamoji analizė padės geriau suvokti, kodėl buvo būtinybė keisti bylos gražinimo pagrindus.

Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ribos (ribų apimtis) apibrėžiamos įstatyme įtvirtintais gražinimo pagrindais. Pradedant nagrinėti bylos gražinimo pirmajai instancijai pagrindus būtina akcentuoti tai, kad apeliacinės instancijos teismas įgyvendindamas teisę gražinti turi užtikrinti, jog iš esmės teisėtas ir pagrįstas teismo sprendimas nebūtų naikinamas vien formaliais pagrindais (LR CPK 328 str.). Nors tokio pagrindo galiojusiame 1964 m. CPK nerasime, „šio draudimo buvo laikomasi teismų praktikoje“⁸¹ (pvz., civilinė byla Nr. 3K – 3 – 450 / 2000⁸²). LAT pažymi, kad apeliacinės instancijos teismo teisė perduoti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui ribojama

⁸⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.

⁸¹ Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29); 8 – 18. P. 15.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 26 d. nutartis *A.Ivašenko v. Vilniaus apskrities vastybinė mokesčių inspekcija ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-450/2000, kategorija 40.

įstatyme nustatant baigtinį sąrašą pagrindų. Tuo siekiama įgyvendinti LR CPK 7 str. 1 d. įtvirtintą proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principą, sumažinti bylinėjimosi trukmę ir užtikrinti operatyvesnį teismo procesą⁸³.

Skiriame **dvi pagrindų grupes**:

1. pagrindai, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas visuomet **privalo gražinti** bylą naujam nagrinėjimui – tai tokie proceso teisės normų pažeidimai, kurie parodo, kad tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo;

2. pagrindai, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas **pats nusprendžia** ar bylą būtina gražinti naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, ar apeliacinės instancijos teismas gali pats iki galo išspręsti ginčą.

Pirmajai pagrindų grupei, mūsų manymu, turėtų būti priskirti: absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai; atvejai, kuomet pirmosios instancijos teismas neišsprendė visų pareikštų reikalavimų; procesiniai pažeidimai sąlygojantys neteisingą bylos išsprendimą bei kiti pažeidimai, kurių negali ištaisyti apeliacinės instancijos teismas. Šiuos bylos gražinimo pagrindus aptarsime plačiau.

Proceso teisės pažeidimų rūšis, kurią savo praktikoje ne kartą yra minėjęs LAT - absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, „t. y. tokie proceso teisės pažeidimai, kurie rodo, kad tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme praktiškai nebuvo“⁸⁴. **Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai** yra grubūs (esminiai) pirmosios instancijos teismo pažeidimai, kuriems esant pirmosios instancijos teismo sprendimas naikinamas ir byla visuomet gražinama naujam nagrinėjimui⁸⁵, kad būtų užtikrinta asmenų teisė į tinkamą teismo procesą jau pirmosios instancijos teisme ir tik po to aukštesnėje instancijoje. Be to, pavyzdžiui, Lenkijos KPC absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, kaip jau buvo minėta, įvardijami kaip teismo proceso negaliojimo atvejai, vadinasi, nustačius absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus turi būti daroma išvada, kad pirmosios instancijos teismo procesas negalioja. Tokių proceso teisės pažeidimų pašalinimu paprastai yra suinteresuotos ne tik šalys, kurios kreipiasi į pirmosios instancijos teismą tikėdamos, kad bus apgintos jų teisės ir įstatymų saugomi interesai, bet ir valstybė, kuri privalo užtikrinti visavertę teisinę gynybą ir visų civilinio proceso įstatymuose įtvirtintų civilinio proceso principų įgyvendinimą (LR CPK 5 – 21 str.). LR CPK 320 str. 2 d. numatyta, kad apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgdamas į apeliacinio skundo ribas, turi patikrinti ar nėra absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, vadinasi teismas privalo į juos

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 19 d. nutartis *R. Ginevičius v. L. Žlobič*, bylos Nr. 3K-3-317/2004, kategorija 115.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *Palangos kraštotyryninkų draugija v. Palangos miesto valdyba*, bylos Nr. 3K-3-1227/2002, kategorija 115.

⁸⁵ Mikelėnas V. Civilinis procesas. II dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 249 - 250.

atsižvelgti nepriklausomai nuo šalių valios. Absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai yra įsakmiai išvardijami įstatyme. 1964 m. CPK ir dabar galiojančiame LR CPK jie šiek tiek skiriasi, nes rengiant LR CPK buvo padaryti pakeitimai, kuriuos aptarsime vėliau.

Klausimų kelia LAT suformuluota išvada, jog remiantis tuo, kad aukščiau minėtų padarinių negali pašalinti apeliacinės instancijos teismas ir reikia pakartoti procesą pirmosios instancijos teisme, „apeliacinės instancijos teismas gali perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo **tik tada**, kai nustatomi absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai“⁸⁶.

Tačiau būtina pabrėžti, jog ne tik absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, bet ir kiti proceso pažeidimai gali būti pagrindas grąžinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Diskutuotina įstatymo leidėjo įtvirtinta nuostata dėl neištrauktų byloje dalyvauti asmenų teisių užtikrinimo. Tiek 1964 m. CPK 338 str. 2 d. 2 p., tiek LR CPK 329 str. 2 d. 2 p. numatyta, jog apeliacinės instancijos teismas grąžina bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, kai pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų. Pirmasis aspektas, kuris kelia abejonių nagrinėjant šį klausimą yra tas, kaip apskritai žmogus, kuris nebuvo ištrauktas kaip dalyvaujantis byloje asmuo, gali pats pasinaudoti teise skųsti tokį pirmosios instancijos teismo sprendimą, jei paduoti apeliacinį skundą gali tik dalyvaujantys byloje asmenys (1964 m. CPK 316 str., LR CPK 305 str.) – šalys, tretieji asmenys, bei kiti numatyti LR CPK 37 str. Vadinas, jei asmuo nedalyvavo bylos nagrinėjime pirmosios instancijos teisme arba, pavyzdžiui, nebuvo ištrauktas/pats neišitraukė kaip tretysis asmuo, jo teisės galės būti apgintos tik tuomet, jei apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas bylą (pagal byloje dalyvaujančių asmenų apeliacinį skundą) pastebės, jog pirmosios instancijos teismo procese vis dėlto nebuvo ištrauktas asmuo, kaip dalyvaujantis byloje. Bet ir šioje vietoje nėra visiškai aišku ar tai pavyks, nes įstatymo leidėjas įsakmiai nurodo, jog bylą galima grąžinti tik tuomet, kai buvo nuspręsta dėl neištrauktų asmenų teisių ir pareigų. Jei dėl teisių ir pareigų nebuvo pasisakyta, ir nors toks sprendimas gali turėti įtakos ateityje, grąžinimas nėra galimas. Todėl kyla klausimas: kaip reikėtų spręsti tokį atvejį, kai pirmosios instancijos teismas nenusprendė dėl neištraukto asmens teisių ir pareigų, bet akivaizdu, jog pirmosios instancijos teismo sprendimas gali ateityje turėti įtakos to neištraukto asmens teisėms ir pareigoms – tai antrasis aspektas. Galima pateikti pavyzdį, kuris aiškiai atspindi nagrinėjamą problemą: civilinėje byloje Nr. 3K – 3 – 328 / 2001 m.⁸⁷ LAT teisėjų kolegija nurodė, kad dalyvaujančiu byloje asmeniu nebuvo ištraukta Viliaus Užtupio leidybinė įmonė „Vingis“, nors šio ginčo išsprendimas gali turėti ateityje įtakos jos teisėms ir pareigoms, bet motyvuojant tuo, kad 1964

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis *G.Gutauskienė v. R.Penelienė, UAB „Lietuvos rytas“*, bylos Nr. 3K-3-522/2000, kategorija 40.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 28 d. nutartis *L.Karaliūtė v. G.Balionis*, bylos Nr. 3K-3-328/2001, kategorija 16.9.

m. CPK 338 str. 2 d. absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu yra tik tas proceso teisės normų pažeidimas, kai teismas nusprendžia dėl neištrauktų byloje asmenų teisių ir pareigų, o šiuo atveju pirmosios instancijos teismas minėtu klausimu nepasisakė, apeliacinės instancijos teismas neturėjo teisės remtis 1964 m. CPK 337 str. 1 d. 1 p. ir grąžinti bylos pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Galėtume daryti išvadą, jog tuomet, jei apeliacinės instancijos teismas remtųsi įstatymo nuostata ir negrąžintų bylos naujam nagrinėjimui, o nagrinėdamas bylą ištrauktų minėtą įmonę į procesą apeliacinės instancijos teisme bei nuspręstų dėl jos teisių ir pareigų (buvo minėta, jog sprendimas gali turėti įtakos ateityje), toks asmuo netektų teisės į procesą pirmosios instancijos teisme, todėl suprantamai akcentuojama priešara – „pripažinus proceso dalyvių teisę į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme, neaišku, kaip turėtų šią teisę įgyvendinti asmuo ištrauktas į procesą apeliacinės instancijos teisme“⁸⁸. Mūsų manymu, įstatymų leidėjas turėtų įtvirtinti nuostata, kad tokiu atveju, kai į bylą reikia **įtraukti naują asmenį**, apeliacinės instancijos teismas turi teisę grąžinti bylą pirmosios instancijos teismui.

Nagrinėjant šią problemą įdomu atkreipti dėmesį į tai, jog teismo sprendimas dėl neištrauktų byloje dalyvauti asmenų teisių ir pareigų yra ne tik pagrindas grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui apeliaciniame (LR CPK 329 str. 2 d. 2 p.) ir kasaciniame (LR CPK 360 str.) procese, bet tai yra ir proceso atnaujinimo pagrindas. V. Mikelėnas pažymi, kad tai yra klasikinis proceso atnaujinimo pagrindas⁸⁹. LAT taip pat yra pabrėžęs, jog „kai sprendimas įtakoja į bylą neištrauktų asmenų teises, proceso atnaujinimas yra vienintelė šių asmenų galimybė ginti savo teises ir teisėtus interesus“⁹⁰. Tokia pozicija paaiškinama tuo, kad apeliacinį (LR CPK 305 str.) ir kasacinį (LR CPK 342 str.) skundą gali paduoti tik byloje dalyvaujantys asmenys, tuo tarpu, prašymą atnaujinti procesą gali paduoti ir į bylos nagrinėjimą neištraukti asmenys (LR CPK 365 str. 1 d.). Kadangi proceso atnaujinimas nėra šio darbo nagrinėjimo dalykas, plačiau šio klausimo nenagrinėsime. Mūsų manymu, apeliaciniame procese įtvirtintu bylos grąžinimo naujam nagrinėjimui pagrindu (kai pirmosios instancijos teismas pasisako dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų) siekiama atkurti pažeistą asmens teisę į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme, tačiau būtina akcentuoti, jog įtvirtinus minėtą pagrindą, **būtų numatyta, kad teisę paduoti apeliacinį skundą turi ir byloje nedalyvavę asmenys**.

Absoliučių pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašas dabar galiojančiame LR CPK iš esmės yra susiaurintas, nelieka tokių pagrindų, kaip teisėjų pasitarimo slaptumo taisyklių pažeidimas priimant sprendimą pirmosios instancijos teisme (1964 m. CPK

⁸⁸ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 19.

⁸⁹ Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr.5 / 6. P.51.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis D.Maratkanov ir kt. v. M.Ščelkunova ir kt., bylos Nr. 3K-3-954/1999, kategorija 36.

338 str. 2 d. 3 p.); kai pirmosios instancijos teismo sprendimas nepasirašytas arba jeigu sprendimą pasirašė ne tas teisėjas, kuris nurodytas sprendime (1964 m. CPK 338 str. 2 d. 4 p.).

Akivaizdu, jog tokiu atveju, kai teismo sprendimas teisėjo nepasirašytas arba jei sprendimą pasirašė ne tas teisėjas, kuris nurodytas sprendime, apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas bylą gali nustatyti, jog pirmosios instancijos teismo sprendimą priėmė ne tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą (LR CPK 329 str. 2 d. 3 p.) ir remdamasis tokiu absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu gražinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Šis pagrindas išties svarbus, nes civilinio proceso teisėje yra įtvirtintas bylos nagrinėjimo nepertraukiamumo ir teisėjų sudėties nekintamumo principas (LR CPK 16 str.). LR CPK 235 str. 2 d. numatyta, jog jeigu bylos nagrinėjimo procese vienas iš teisėjų pakeičiamas, nagrinėjimas teisme turi būti atidėtas, o po to pradėtas nuo pradžios, išskyrus atvejus, kai dalyvaujantys byloje asmenys neprieštarauja, kad byla būtų nagrinėjama nuo to procesinio veiksmo, kurį atlikus ji buvo atidėta (LR CPK 16 str. 2 d.). Vadinasi, jei bylos nagrinėjimo metu pasikeitus teismo sudėčiai (pvz., teisėjui susirgus, pareiškus jam nušalinimą ir pan.) byla turi būti pradėdama nagrinėti nuo pradžios, išskyrus, minėtą atvejį, tai akivaizdu, jog ir sprendimą turi priimti tik tas teisėjas, kuris nagrinėjo bylą, nes tik sutelkus dėmesį į bylos aplinkybes, nuodugniai ištyrus visus su byla susijusius klausimus galima priimti teisėtą ir pagrįstą sprendimą.

Literatūroje taip pat nurodoma, jog teisėjų pasitarimo slaptumo pažeidimas galės būti pripažįstamas proceso teisės normų pažeidimu lėmusių neteisingą bylos išsprendimą. Bet kokių atveju, minėtų pažeidimų vertinimas turės priklausyti nuo konkrečios bylos aplinkybių⁹¹.

LR CPK yra ne tik susiaurintas gražinimo pagrindų sąrašas, bet kinta ir kai kurių absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų formuluotės, kadangi LR CPK padaryta daug pakeitimų, ypač reformatuojant pirmosios instancijos teismo procesą, todėl siekiama, jog minėti pagrindai atitiktų bendrą pokyčių kontekstą.

LR CPK įtvirtinti tokie absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai: 329 str. 2 d. 1 p. - byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo, 329 str. 2 d. 6 p. - buvo pažeistos rūšinio ir išimtinio teisingumo taisyklės. 1964 m. CPK buvo įtvirtintas vienas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas: byla išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo arba pažeidžiant funkcinio, rūšinio ar išimtinio teisingumo taisyklės (338 str. 2 d. 1 p.). Kaip matome, dabar galiojančiame LR CPK šie pagrindai išskirti į atskirus punktus. Mūsų manymu, toks išdėstymas tinkamesnis, nes teisėtos teismo sudėties nebuvimas ir teisingumo taisyklių pažeidimas yra skirtingi atvejai. Be to, seniau galiojusioje CPK redakcijoje šių atvejų išdėstymas ir sujungimas žodeliu „arba“ suponuoja išvadą, jog apeliacinės instancijos teismas galėjo gražinti bylą naujam nagrinėjimui

---

⁹¹ Ambrašaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29); 8 – 18. P. 15.

arba tuomet, kai byla buvo išnagrinėta neteisėtos sudėties teismo, arba tuomet, kai buvo pažeistos teisingumo taisyklės. Akivaizdu, jog praktikoje gali būti atvejų, kad nagrinėjant bylą bus nustatyti abu grąžinimo pagrindai. Todėl nėra abejonių, jog naujas šių normų reglamentavimas – pranašesnis.

Visų pirma, reikia akcentuoti, jog tai, kad „bylą išnagrinėtų teisėtos sudėties teismas, yra labai svarbi teisės į tinkamą procesą ir įstatymo garantuotą teismą įgyvendinimo dalis“⁹². LAT civilinėje byloje Nr. 3K – 3 – 148 / 2004 m.⁹³ yra pabrėžęs – viena iš tinkamo proceso garantijų yra užtikrinimas, kad šalių ginčą nagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas (lot. *nemo iudex in causa sua*). Teismo nešališkumas yra užtikrinamas įvairiomis procesinėmis priemonėmis (pvz., nušalinimu, nusišalinimu), o be to – įstatyme numatant atvejus, kuomet teisėjas negali pakartotinai dalyvauti nagrinėjant bylą (LR CPK 71 str.). LR CPK 71 str. 1 d. numatyta, kad teisėjas dalyvavęs nagrinėjant civilinę bylą pirmosios instancijos teisme negali dalyvauti nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme, jeigu panaikintas pirmosios instancijos teismo sprendimas buvo priimtas jam dalyvaujant. Nagrinėjamoje nutartyje pažymima, jog civilinę bylą, pirmą kartą ir panaikinus sprendimą bei perdavus naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, nagrinėjo ta pati teisėja, o tokiais veiksmais buvo pažeistas LR CPK 71 str. 1 d. Todėl LAT konstatuoja, kad bylą išnagrinėjo neteisėtos sudėties teismas, o tai yra absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas, kurį nustačius byla visuomet turi būti grąžinama pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme.

Civilinių bylų teisingumas parodo, koks konkretus teismas turi nagrinėti ginčą. Funkcinio teisingumo pažeidimo, kaip absoliutaus sprendimo negaliojimo pagrindo LR CPK 329 str. 2 d. 6 p. nenumato. Remiantis funkciniu teisingumu tiesiog paskirstoma teismų kompetencija instancijų sistemoje, t. y. nustatoma, koks teismas turi teisę nagrinėti bylas kaip pirmoji (apylinkių ir apygardų teismai), apeliacinė (apygardų teismai ir Apeliacinis teismas), kasacinė (tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas) instancija. Remiantis rūšiniu (LR CPK 26 str.) teisingumu sužinoma bendrasis ar specializuotas teismas turi nagrinėti bylą, taip pat nustatoma, kuris teismas (apylinkės ar apygardos) nagrinės bylą kaip pirmoji instancija. Išimtinio (LR CPK 31 str.) teisingumo atveju įstatymas išakmiai nurodo, kuris konkretus teismas turi nagrinėti bylą kaip pirmoji instancija. Todėl akivaizdu, kad jei bylą pirmąja instancija turėjo nagrinėti apygardos teismas, o išnagrinėjo apylinkės teismas, tokiais atvejais pirmosios instancijos teismo sprendimas visuomet turi būti naikinamas ir byla grąžinama iš naujo nagrinėti teismui, kuriam ji teisinga.

---

⁹² Civilinio proceso teisė. I tomas / Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. – Vilnius: Justitia, 2003. P. 252.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 29 d. nutartis *Vilniaus apskrities viršininko administracija v. UAB „Dvidešimt pirmojo amžiaus statyba ir technologijos“*, bylos Nr. 3K-3-148/2004, kategorija 89; 115; 117.

LR CPK atvejai, kai sprendimas, nutartis yra be motyvų (sutrumpintų motyvų) pripažįstami absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu (329 str. 2 d. 4 p.). Tokia pati nuostata buvo įtvirtinta ir seniau galiojusio CPK 338 str. 2 d. 6 p. Civilinėje byloje Nr. 3K – 3 – 650 / 2003 m.⁹⁴ LAT pasako, jog „išsamaus faktų ir teisės normų analizės nebuvimas nesudaro pagrindo laikyti, jog sprendimas yra be motyvų“. Nors įstatymų leidėjas galiojusios redakcijos (1964 m. CPK) 222 str. nenurodė, jog surašant motyvuojamąją dalį turi būti pateikta išsami teisės normų ar faktų analizė, tačiau literatūroje aiškiai pabrėžiama, jog svarbiausia yra motyvų turinys ir svarumas⁹⁵, vadinasi, pirmosios instancijos teismo išdėstyti motyvai turi būti išsamūs tiek, kad apeliacinės instancijos teismas jais vadovaudamasis galėtų vertinti priimto sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą. „Motyvuojamojoje dalyje neturi būti perkelta visa bylos medžiaga, tiesiog turi būti pateikta bylos teisinių ir faktinių aplinkybių vertinimo santrauka“⁹⁶, todėl LR CPK įtvirtinta, jog motyvuojamojoje sprendimo dalyje glausta forma turi būti nurodoma: teismo nustatytos bylos aplinkybės; įrodymų, kuriais grindžiamos teismo išvados, vertinimas; argumentai, dėl kurių teismas atmetė kuriuos nors įrodymus; įstatymai ir kiti teisės aktai, kuriais teismas vadovavosi, bei kiti teisiniai argumentai (LR CPK 270 str. 4 d.). Sutrumpintus motyvus teisėjas gali surašyti tik tuomet, kai atsakovas ieškinį pripažįsta visą ar iš dalies (LR CPK 268 str. 5 d.), galiojusiame 1964 m. CPK buvo pasakyta, jog sutrumpinti motyvai surašomi, kai atsakovas ieškinį pripažįsta visiškai (220 str. 3 d.).

LR CPK 329 str. 2 d. 5 p. numatyta, jog byla visada turi būti gražinama naujam nagrinėjimui, jeigu joje nėra teismo posėdžio protokolo, kai byla išnagrinėta žodinio proceso tvarka. 1964 m. CPK 338 str. 2 d. 7 p. buvo numatyta, jog byla turi būti gražinama naujam nagrinėjimui, jeigu joje nėra teismo posėdžio protokolo. Būtent tokią normos formuluotę 1964 m. CPK lėmė tai, jog buvo įtvirtintas tik žodinis bylos nagrinėjimas (168 str. 2 d.), t. y. vyravo žodinio bylos nagrinėjimo principas. Situacija keičiasi priėmus dabar galiojantį LR CPK, kuriame derinamas žodinis ir rašytinis bylos nagrinėjimas. LR CPK 235 str. 2 d. pasakyta, jog byla nagrinėjama žodžiu, to paties straipsnio 4 d. numato, jog teismas nutartimi turi teisę nuspręsti nagrinėti bylą rašytinio proceso tvarka, todėl tokiu atveju, kai byla nagrinėjama žodinio proceso tvarka yra būtinas teismo posėdžio protokolas. F. Kleino nuomone, teismo posėdžio protokolas užtikrina geresnę pirmosios instancijos teismo teisingo sprendimo priėmimo galimybę „ir, kas labai svarbu, greitos ir realios priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės

---

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis *S. Adomaitis v. AB „Mažeikių nafta“*, bylos Nr. 3K-3-650/2003, kategorija 16.3.1.2.; 21.2.2.1.; 21.6.; 87.1.; 115.

⁹⁵ Mikelėnas V. Civilinis procesas. II dalis. – Vilnius: Justitia, 1997. P. 123.

⁹⁶ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 169.

galimybę apeliacinės instancijos teisme⁹⁷. Iš teismo posėdžio protokolo matyti, kaip pirmosios instancijos teisme vyko bylos nagrinėjimas, lengviau pastebėti proceso ir kitus trūkumus, įvertinti šalių ir liudytojų paaiškinimų išsamumą bei kitus dalykus, be to, nesant teismo posėdžio protokolo, apeliacinės instancijos teismas turėtų iš naujo detalai nagrinėti visą bylos medžiagą⁹⁸. Nėra tikslinga nagrinėti protokolo turinio, tai aiškiai numato įstatymas (LR CPK 169 str.), svarbiausia pabrėžti, jog pirmosios instancijos teismo posėdžio protokolo nebuvimas lemia tai, kad apeliacinės instancijos teismas neturi galimybės vertinti proceso pirmosios instancijos teisme, tinkamai patikrinti pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, todėl nesant teismo posėdžio protokolo pirmosios instancijos teismo sprendimas turi būti naikinamas ir byla perduodama naujam nagrinėjimui.

LR CPK 329 str. 2 d. 7 p. įtvirtintas absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas: pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti šio Kodekso 327 str. 2 d. nustatyta tvarka. Šį pagrindą aptarsime plačiau nagrinėdami neišspręstų reikalavimų klausimą (žr. 39 psl.).

Lietuvos civilinio proceso teisėje skiriami ne tik absoliutūs, bet ir santykinai absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai. Kaip jau buvo minėta, pirmosios instancijos teismo sprendimas neturi būti naikinamas vien formaliais pagrindais, tačiau literatūroje pažymima, jog absoliutūs ir santykinai absoliutūs pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindai negali būti pripažįstami formaliais būtent dėl sukeltų pasekmių – tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvimo⁹⁹. Santykinai absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai išsiskiria tuo, jog tik tuomet, kai tam tikra aplinkybe asmuo grindžia savo apeliacinį skundą, jis gali būti laikomas absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu ir byla visuomet grąžinama naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Santykinai absoliučiais sprendimo negaliojimo pagrindais yra pripažįstami tokie atvejai: pirmosios instancijos teismas išnagrinėjo bylą, kai nebuvo nors vieno iš byloje dalyvaujančių asmenų, kuriam nebuvo pranešta apie teismo posėdžio vietą ir laiką; nagrinėjant bylą pirmosios instancijos teisme buvo pažeistos proceso kalbos taisyklės – jeigu asmuo tokiomis aplinkybėmis grindžia savo apeliacinį skundą (1964 m. CPK 338 str. 3 d. 1 ir 2 p.; LR CPK 329 str. 3 d.). Įtvirtinti atvejai yra aiškūs proceso teisės normų pažeidimai – dalyvaujantiems byloje asmenims turi būti pranešta apie teismo posėdžio vietą ir laiką (išskyrus, kai byla nagrinėjama rašytinio proceso tvarka, tuomet byloje dalyvaujantys asmenys nėra kviečiami į teismo posėdį), proceso

⁹⁷ Nekrošius V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus // Teisė. 1999, Nr. 33(1). P. 48.

⁹⁸ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 133.

⁹⁹ Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29); 8 – 18. P. 15.

kalbos taisyklių nesilaikymas, pažeidžia proceso kalbos principą (LR CPK 11 str.), todėl draudimas kalbėti gimtąja kalba arba turėti vertėją yra pagrindas perduoti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Tačiau būtina nepamiršti įstatyme įtvirtinto reikalavimo, jog šiomis aplinkybėmis turi būti grindžiamas apeliacinis skundas.

Nagrinėjant absoliučių ir santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų reglamentavimą, kyla klausimas ar tinkamai įstatymų leidėjas suformulavo LR CPK 327 str. 1 d. 1 p. įtvirtintą nuostatą? Pasakyta, jog byla gali būti perduodama nagrinėti iš naujo, kai nustatomi LR CPK 329 str. 2 **ir** 3 d. nurodyti pagrindai. Vadinasi, byla turi būti gražinta nagrinėti iš naujo, tik kai nustatomi ir absoliutūs, ir santykinai absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai. Tačiau akivaizdu, jog taip nėra. Pavyzdžiui, tokiu atveju, kai bylą išnagrinėja neteisėtos sudėties teismas (LR CPK 329 str. 2 d. 1 p.), nebūtinai turi būti nustatytas ir vienas iš santykinai absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų, kad byla galima būtų perduoti naujam nagrinėjimui. Analizuojant CPK projektą¹⁰⁰, literatūroje buvo siūloma įtvirtinti, jog byla gali būti gražinama naujam nagrinėjimui tuomet, kai nustatomi 329 str. 2 **arba** 3 d. numatyti pagrindai¹⁰¹, tačiau, manytume, jog tikslingiausia būtų jei įstatymų leidėjas būtų įtvirtinęs, tokią šios normos formuluotę: jeigu nustatomi LR CPK 329 str. 2 **ir/arba** 3 d. numatyti pagrindai. Reiškia byla gali būti gražinama naujam nagrinėjimui nustačius ir absoliučius, ir santykinai absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus bei nustačius tik vienoje iš straipsnio dalių nurodytus pagrindus.

Analizuojant pirmosios instancijos teisme **neišspręstų reikalavimų** nagrinėjimo klausimą apeliacinės instancijos teisme, pažymėtina, jog LR CPK šis klausimas reglamentuojamas kitaip nei galiojusiame 1964 m. CPK. Be to, būtina pabrėžti, jog ieškovo pareikštas reikalavimas yra ieškinio dalykas (LR CPK 135 str. 1 d. 4 p.), kreipdamasis į teismą ieškovas visada turi nurodyti, ko jis prašo teismo¹⁰². Jei pirmosios instancijos teismas neišsprendžia visų pareikštų reikalavimų, vadinasi neišnagrinėja to, dėl ko ieškovas kreipėsi į teismą, iš to seka išvada, jog ginčas pirmosios instancijos teisme nebuvo išspręstas, todėl apeliacinės instancijos teismas privalo gražinti bylą naujam nagrinėjimui.

Seniau galiojusio CPK 337 str. 1 d. 3 p. buvo numatyta, kad apeliacinės instancijos teismas turi teisę perduoti bylą nagrinėti iš naujo, jeigu pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus. Tačiau dabar galiojančiame LR CPK, priešingai nei 1964 m. CPK, įtvirtinta: jeigu pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus, apeliacinės instancijos teismas gali neišspręstų reikalavimų dalyje gražinti bylą pirmosios instancijos teismui, o kitoje dalyje spręsti bylą įstatyme nustatyta tvarka (LR CPK 327

¹⁰⁰ Civilinio proceso kodekso projektas (I – III dalis). IXP – 926. 2001 m. rugpjūčio 13 d. - <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147583&Condition2=>, prisijungimo laikas: 2004 m. liepos 27 d.

¹⁰¹ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 21.

¹⁰² Civilinio proceso teisė. I tomas / Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. – Vilnius: Justitia, 2003. P. 371.

str. 2 d.). Be to, LR CPK 329 str. 2 d. 7 p. pabrėžiama, jog tuomet, kai pirmosios instancijos teismas išsprendė ne visus byloje pareikštus reikalavimus ir bylos negalima išskirti šio Kodekso 327 str. 2 d. nustatyta tvarka, byla visuomet gražinama naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, nes tai pripažįstama absoliučiu sprendimo negaliojimo pagrindu. Akivaizdu, jog įstatymų leidėjas šiuo klausimu yra nuoseklus. Siekdamas užtikrinti tinkamą bylos judėjimą iš vienos instancijos į kitą numato, kad neišspręstų reikalavimų dalyje apeliacinės instancijos teismas gali gražinti bylą naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme, o kitą dalį išspręsti pats, tuo tarpu absoliutus sprendimo negaliojimo pagrindas (LR CPK 329 str. 2 d. 7 p.) užtikrina, jog tuomet, kai neišspręstų reikalavimų dalies atskirti nėra galimybės, byla visuomet bus gražinama naujam nagrinėjimui, kad būtų užtikrintas tinkamas procesas jau pirmosios instancijos teisme ir būtų tinkamai išnagrinėti visi byloje pareikšti reikalavimai. Literatūroje akcentuojama, jog „aiškus pareikštų reikalavimų neišsprendimo pirmosios instancijos teisme priskyrimas prie absoliučių pirmosios instancijos teismo sprendimo negaliojimo pagrindų dar kartą patvirtina, jog įstatymų leidėjas apeliacinio proceso nepripažįsta „antra pirmąja instancija“ – ginčas turi būti iš esmės išspręstas jau pirmosios instancijos teisme“¹⁰³.

Aptarus absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus ir atvejus, kai pirmosios instancijos teismas neišsprendė visų pareikštų reikalavimų, t. y. pagrindus, kurios nustačius pripažįstama, jog tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo, kyla klausimas dėl **proceso teisės normų pažeidimų sąlygojančių neteisingą bylos išsprendimą** (LR CPK 329 str. 1 d.). Nors šių pažeidimų įstatymo leidėjas LR CPK tiesiogiai neištraukia į gražinimo pagrindų sąrašą (327 str.), manytume, jog tinkamiausia juos būtų priskirti prie pirmosios pagrindų grupės¹⁰⁴.

Galiojusio CPK 337 str. 1 d. 1 p. buvo reglamentuota, jog apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs apskųstą teismo sprendimą, turi teisę gražinti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, jeigu sprendimas naikinamas dėl 338 str. nurodytų pagrindų. LAT pažymi, kad 1964 m. CPK 338 str. numato dvi proceso teisės pažeidimų rūšis, kurios savo pobūdžiu ir teisiniais padariniais skiriasi. Vieną proceso teisės pažeidimų rūšį – absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus (338 str. 2 d.) - jau nagrinėjome. Pažeidimai numatyti 338 str. 1 d. (proceso teisės normų pažeidimas arba netinkamas jų pritaikymas yra pagrindas sprendimui panaikinti tik tada, jeigu dėl šio pažeidimo galėjo būti neteisingai išspręsta byla) turi įtakos neteisingam bylos išsprendimui materialine teisine prasme, t. y. šie pažeidimai sukelia materialinius teisinius padarinius – neteisingą bylos išsprendimą. Tačiau šie pažeidimai, anot

---

¹⁰³ Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29); 8 – 18. P. 16.

¹⁰⁴ Toliau pateikta LR CPK 329 str. 1 d. įtvirtinto pagrindo analizė padės suprasti, kodėl, mūsų manymu, jis turi būti priskirtas prie šios pagrindų grupės.

LAT, nėra pagrindas pripažinti, kad tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo ir jų neigiamus padarinius gali pašalinti pats apeliacinės instancijos teismas panaikindamas pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priimdamas naują sprendimą, kuriuo byla būtų išspręsta teisingai¹⁰⁵. Kyla klausimas ar ši išvada yra pagrįsta, ar visuomet apeliacinės instancijos teismas gali pats ištaisyti proceso teisės normų pažeidimus, kurie lėmė, jog byla buvo išspręsta neteisingai, nepažeisdamas byloje dalyvaujančių asmenų teisių. Autoriai pabrėžia, jog toks išaiškinimas įpareigoja apeliacinės instancijos teismą perspręsti bylą, be to, apeliacinės instancijos teismui taisant pirmosios instancijos teismo padarytą klaidą ir netinkamą normą pakeitus kita, gali nutikti taip, jog į bylą reikia įtraukti naują asmenį, jei tai padarys apeliacinės instancijos teismas, asmuo neteks teisės į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme¹⁰⁶. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėjimo metu turi konstatuoti net tik proceso teisės normos pažeidimą, bet įvertinti ar tokie pažeidimai galėjo sąlygoti neteisingą bylos išsprendimą. 1964 m. CPK 338 str. 1 d. įtvirtinta norma draudė naikinti sprendimą vien tik dėl neesminių proceso teisės pažeidimų. „Jei apeliacinės instancijos teismas laikytų, kad yra pažeistos proceso teisės normos ir šis pažeidimas sudaro pagrindą sprendimui panaikinti, tai turi nurodyti argumentus, kuriais remdamasis, laiko, kad dėl proceso teisės normų pažeidimo yra neteisingai išspręsta byla“¹⁰⁷. Materialinės teisės normos pažeidimas yra pagrindas pakeisti ar panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą (1964 m. CPK 339 str.; LR CPK 330 str.), bet tai nesudaro pagrindo grąžinti bylos iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Tačiau tokiu atveju, kai neteisingą bylos išsprendimą sąlygoja proceso teisės normų pažeidimas, netinkamas jų pritaikymas arba kai keičiant netinkamą normą į procesą reikia įtraukti naują asmenį, byla turi būti grąžinama naujam nagrinėjimui, bet (kaip numatyta dabar galiojančiame LR CPK) tik tada, kai tokių pažeidimų negali ištaisyti pats apeliacinės instancijos teismas (LR CPK 329 str. 1 d.). LAT pažymi, jog pagrindas panaikinti pirmosios instancijos teismo sprendimą remiantis LR CPK 329 str. 1 d. „yra ne bet koks proceso teisės normos pažeidimas. Turi būti nustatytas proceso teisės normos pažeidimo ryšys su neteisingu bylos išsprendimu. [...] Įstatymas nenurodo, kokie tai yra pažeidimai konkrečiai, išskyrus, absoliučius teismo sprendimo negaliojimo pagrindus, bet įvardija kriterijų – negalimumą jų ištaisyti apeliacinės instancijos teisme. Tai reiškia, kad galimybė ištaisyti padarytus proceso teisės normų pažeidimus yra tik iš naujo nagrinėjant bylą pirmojoje instancijoje iš esmės. Ar apeliacinės instancijos teismas turi galimybę

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis *G.Gutauskienė v. R.Penelienė, UAB „Lietuvos rytas“*, bylos Nr. 3K-3-522/2000, kategorija 40; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis *F.Gerasimovas v. UAB „Lakaja“*, bylos Nr. 3K-3-207/2001, kategorija 2.4.1.; 115. ir kitos nutartys.

¹⁰⁶ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // *Teisė*. 2002, Nr. 43. P. 19.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 8 d. nutartis *L.B.Gaudiešienė v. E.Rimkus*, bylos Nr. 3K-3-5/2003, kategorija 20.6.; 115.

pašalinti proceso teisės normos pažeidimą, priklauso nuo pažeidimo pobūdžio ir aplinkybių¹⁰⁸. Apibendrinant išsakytas mintis svarbu pažymėti, kad apeliacinės instancijos teismas turi perduoti bylą naujam nagrinėjimui tik kai: pažeidimų negali ištaisyti pats apeliacinės instancijos teismas arba jei taisant pažeidimą apeliacinės instancijos teisme asmeniui būtų apribota galimybė pasinaudoti procesu žemesnės ir tik po to aukštesnės instancijos teisme. Esant tokioms aplinkybėms, apeliacinės instancijos teismas neturėtų svarstyti galimybės pačiam išspręsti bylą iš esmės, nes pažeistų asmens teisę į procesą pirmosios instancijos teisme (pvz., tuomet kai į bylą reikia įtraukti naują asmenį), todėl, manytume, jog tai patvirtina LR CPK 329 str. 1 d. įtvirtinto pagrindo priskyrimą prie pirmosios pagrindų grupės.

Daugiausiai nesutarimų ir klausimų, tiek teorijoje, tiek praktikoje, kyla dėl antrosios pagrindų grupės, kuomet **apeliacinės instancijos teismas pats sprendžia** ar bylą būtina grąžinti naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, ar apeliacinės instancijos teismas gali pats iki galo išspręsti ginčą.

Dabar galiojančiame LR CPK įtvirtintas toks pagrindas: jeigu neatskleista bylos esmė ir pagal byloje pateiktus įrodymus bylos negalima išnagrinėti iš esmės apeliacinės instancijos teisme (327 str. 1 d. 2 p.); seniau galiojusiam CPK: jei bylos aplinkybėms išaiškinti reikia surinkti daug naujų įrodymų (337 str. 1 d. 3 p.). Vadinasi, apeliacinės instancijos teismas vadovaudamasis minėtomis nuostatomis turi nuspręsti, kada pirmosios instancijos teismo sprendimas bus panaikintas ir byla perduodama pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme ir kuomet apeliacinės instancijos teismas pats gali iš esmės išnagrinėti bylą, todėl be anksčiau nagrinėtų pagrindų nustatomi ir minėti ribojimai. Tuo siekiama užtikrinti, kad apeliacinės instancijos teismas, negalėdamas iš esmės išnagrinėti bylos (kai procesas pirmosios instancijos teisme turi trūkumų), galėtų ją grąžinti naujam nagrinėjimui ir nebūtų įpareigtas perspręsti bylą bei išvengti galimo piktnaudžiavimo ir nepagrįsto grąžinimo atveju, jei tokie pagrindai nebūtų įtvirtinti. Be to, akivaizdu, jog priėmus dabar galiojantį LR CPK minėti grąžinimo pagrindai buvo pakeisti. Galėtų kilti klausimas - kas sąlygojo tokius pokyčius? Pokyčius sąlygojo tai, kad 1964 m. CPK įtvirtinti grąžinimo kriterijai buvo neaiškūs. Teisė grąžinti buvo tikslinama siekiant, kad apeliacinės instancijos teismas galėtų tinkamai įgyvendinti nagrinėjamą teisę ir būtų išvengta situacijų, kuomet apeliacinės instancijos teismas atsidurdavo neapibrėžtoje padėtyje nei pats negalėdamas priimti sprendimo, nei grąžinti bylos pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teisme. Toliau pateikta problemų analizė įgyvendinant

---

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis *Arexx international Trading Co v. UAB „Santovet“*, bylos Nr. 3K-3-407/2004, kategorija 115.

nagrinėjamą teisę iš esmės turėtų padėti suvokti seniau galiojusio 1964 m. CPK nuostatų prieštaravimus bei galimas problemas taikant LR CPK normas.

1964 m. CPK 337 str. 1 d. 2 p. buvo įtvirtinta, jog apeliacinės instancijos teismas, panaikinęs apskųstą sprendimą, turi teisę perduoti bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, jeigu bylos aplinkybėms išaiškinti būtina surinkti **daug naujų įrodymų**. Loginis tokios normos aiškinimas leidžia daryti išvadą, jog tokiu atveju, kai įrodymų reikia surinkti nedaug apeliacinės instancijos teismas neturi teisės gražinti bylos naujam nagrinėjimui, o turi pats priimti sprendimą. Tačiau ar iš tiesų taip yra, kad kai įrodymų surinkti reikia nedaug, tai gali padaryti aukštesnės instancijos teismas, nors įstatyme įtvirtinta, jog naujus įrodymus apeliacinės instancijos teismas gali priimti tik tuomet, kai tokių įrodymų nebuvo įmanoma pateikti pirmosios instancijos teismui (1964 m. CPK 325 str.). V. Mikelėnas analizuodamas šią situaciją pabrėžė, jog 1964 m. CPK 325 str. draudžiama pateikti naujų įrodymų, bet šis draudimas nesiejamas su tuo, kad neleidžiama pateikti nei vieno, nei daugybės naujų įrodymų, tuo tarpu 1964 m. CPK 337 str. 1 d. 2 p. apeliacinės instancijos teismas įpareigojamas tirti naujus įrodymus, jeigu jų yra nedaug¹⁰⁹. Tai prieštarauja pačiai dalinės apeliacijos esmei, nes vyraujant šiam modeliui, kaip jau ne kartą buvo minėta, vyksta ne pakartotinis bylos nagrinėjimas ir byla nėra nagrinėjama iš naujo, todėl akivaizdu, jog apeliacinės instancijos teismas negali būti įpareigojamas tirti naujus įrodymus, nepriklausomai nuo jų kiekio, išskyrus įstatyme numatytas išimtis. Nagrinėjant šią problemą svarbu akcentuoti ne įrodymų kiekį, o jų kokybę. Žodis „daug“ kiekvieno teisėjo gali būti suprantamas įvairiai, vienam teisėjui gali atrodyti, kad daug yra trys ar keturi įrodymai, kitam ir vieno įrodymo nebuvimas gali atrodyti reikšmingas. Svarbiausia ar nagrinėjant bylą apeliacinės instancijos teisme pateiktų įrodymų pakanka, kad būtų galima išnagrinėti bylą, patikrinti pirmosios instancijos priimto sprendimo pagrįstumą. Nagrinėjamos normos įtvirtinimas CPK nulemdavo situaciją, jog pirmosios instancijos teisme tinkamai neištyrus nors ir nedaug įrodymų, apeliacinės instancijos teismas neturėdavo teisės gražinti bylos naujam nagrinėjimui, nes to nenumatė įstatymas, todėl buvo įpareigotas pats tirti bei vertinti įrodymus, dėl kurių nepasisakė pirmosios instancijos teismas. Akivaizdu, kad tokios normos įtvirtinimas buvo ydingas, keldavęs daug problemų teismų praktikoje.

Aukščiau nagrinėta norma dabar galiojančiame LR CPK yra pakeista. Numatyta, jog apeliacinės instancijos teismas panaikina apskųstą teismo sprendimą ir perduoda bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti iš naujo, jeigu **neatskleista bylos esmė ir pagal byloje pateiktus įrodymus bylos negalima išnagrinėti iš esmės apeliacinės instancijos teisme** (LR CPK 327 str. 1 d. 2 p.). Tokia normos formuluotė išsprendė nagrinėtą problemą, nes svarbiausia – ne trūkstamų įrodymų kiekis, bet jų reikšmė visapusiškam bylos išnagrinėjimui. Todėl dabar

---

¹⁰⁹ Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr.1. P. 9.

galiojančiame LR CPK apeliacinės instancijos teismo pozicija tampa aiški, byla gali būti perduodama nagrinėti iš naujo tik tuomet, kai trūksta reikšmingų įrodymų, kurių trūkumas neleidžia iš esmės išnagrinėti bylos apeliacinės instancijos teisme. „Bylos esmė suprantama kaip svarbiausios bylos faktinės ir teisinės aplinkybės. [...] Turi būti atsižvelgiama į neištirtų aplinkybių apimtį ir pobūdį, įrodymų gavimo galimybes. Jeigu dėl tirtinų aplinkybių ir reikalaujamų įrodymų apimčių ir pobūdžio būtų galima išvada, kad byla turi būti nagrinėjama beveik visa apimtimi naujais aspektais, kas kartu reikštų, jog iš esmės tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo, tai būtų pagrindas taikyti bylos esmės neatskleidimą kaip pagrindą perduoti nagrinėti bylą pirmojoje instancijoje. Ar atskleista byloje kilusio ginčo esmė, svarstyтина taip pat pagal tai, ar buvo tiriami tie santykiai, dėl kurių kilo nesutarimas“¹¹⁰.

Sąvoka „bylos esmė“, teoretikų manymu, gali tapti nauja priemone iš dalies leidžiančia apeliacinės instancijos teismui piktnaudžiauti gražinimo institutu. Svarbu, jog aiškinant šią nuostatą būtų traktuojama, kad bylos esmė pirmosios instancijos teisme nėra atskleista, jeigu, norint priimti byloje teisingą sprendimą, būtina pakartoti iš esmės visą įrodinėjimo procesą¹¹¹. Apeliacinės instancijos teismas turi įvertinti ar iš tiesų esamų įrodymų nepakanka, kad būtų galima iš esmės išnagrinėti bylą apeliacinės instancijos teisme ir tokiu atveju, kai esamų įrodymų nepakanka ir aukštesnės instancijos teismas negali priimti naujų įrodymų, byla turi būti gražinama naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, nes priešingu atveju apeliacinės instancijos teismas turėtų perspręsti bylą, nors atlieka tik kontrolinę funkciją. Taip pat nurodoma, jog neturėtų būti laikoma, kad pirmosios instancijos teismas neatskleidė bylos esmės, jeigu jis visiškai įvykdė savo išaiškinimo pareigą¹¹².

Rengiant dabar galiojančią LR CPK buvo siūloma įtvirtinti pagrindą, jog apeliacinės instancijos teismas perduoda bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui, jeigu pagal byloje pateiktus įrodymus bylos negalima išnagrinėti iš esmės apeliacinės instancijos teisme, o bylos nagrinėjimas apeliacinės instancijos teisme padarys procesą iš esmės brangesniu ar užvilkins bylos nagrinėjimą (327 str. 2 d.)¹¹³. Tokia norma yra įtvirtinta jau nagrinėto Austrijos ZPO 496 str. 3 d. Pirmosios instancijos teismas yra arčiausiai bylos kilmės vietos, todėl būtinybė byloje dalyvaujantiems asmenims vykti į teismą esantį toliau nuo gyvenamosios vietos iš ties didina proceso išlaidas, todėl būtinas šalių dalyvavimas bylos nagrinėjime apeliacinės instancijos teisme pripažįstamas kaip visiškosios apeliacijos trūkumas¹¹⁴. Tuo tarpu dalinės apeliacijos

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis *Arexx international Trading Co v. UAB „Santovet“*, bylos Nr. 3K-3-407/2004, kategorija 115.

¹¹¹ Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 222.

¹¹² Ten pat.

¹¹³ Civilinio proceso kodekso projektas (I – III dalis). IXP – 926. 2001 m. rugpjūčio 13 d. - <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147583&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2004 m. liepos 27 d.

¹¹⁴ Борисова Е. А. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. Москва: Городец, 2000. Ст. 61.

atveju yra įtvirtinta teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, todėl minėtas pagrindas sumažintų proceso išlaidas. Siekiant sutrumpinti proceso terminus ir bandant galutinai išspręsti ginčą apeliacinės instancijos teisme, galimas priešingas rezultatas, nes būtinybė dalyvaujantiems byloje asmenims vykti į toliau nuo gyvenamosios vietos esantį teismą, gali sąlygoti bylos nagrinėjimo atidėjimą¹¹⁵. Nors tokio pagrindo įtvirtinimu buvo siekiama ne tik greito, bet ir ekonomiško proceso, tačiau minėto pagrindo dabar galiojančiame LR CPK nerasime.

* * *

Šiame skyriuje analizuotos problemos leidžia daryti išvadą, jog gražinimo institutas ir su šios teisės įgyvendinimu susiję klausimai vis dar kelia neaiškumų. LR CPK įtvirtinti pagrindai, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas turi teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, apibrėžia atvejus, kuomet apeliacinės instancijos teismas gali įgyvendinti nagrinėjamą teisę. Tačiau praktiškai įgyvendinant teisę gražinti gali būti atvejų, kurie įstatymo leidėjo nėra apibrėžti. Literatūroje randame pasiūlymų, jog tokią problemą galėtų padėti išspręsti „aiškus įvardijimas, kokiais atvejais apeliacinės instancijos teismas negali gražinti bylos iš naujo nagrinėti, neapibrėžiant tų atvejų, kada teismas turi tokią teisę“¹¹⁶, bet Lietuvoje (paprastai ir valstybių, kuriose įtvirtinta dalinė apeliacija ir kurių patirtimi remiasi Lietuvos civilinio proceso teisė) civilinio proceso įstatymas išvardija atvejus, kuomet apeliacinės instancijos teismas turi bylos gražinimo pirmajai instancijai teisę. Manytume, jog toks pasirinkimas nėra ydingas. LR CPK padaryti esminiai pakeitimai, turėtų padėti tinkamai įgyvendinti nagrinėjamą teisę. Platesnė problemų analizė, kurios gali kilti taikant dabar galiojančio LR CPK nuostatas, nėra galima dėl negausios LAT praktikos. Tačiau, manytume, jog liko klausimų, kurie nebuvo išspręsti ir dabar galiojančiame LR CPK (žr. „Išvados ir pasiūlymai“).

---

¹¹⁵ Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43. P. 20.

¹¹⁶ Ten pat. P. 19.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Civilinio proceso teisėje skiriamos dvi istoriškai kontinentinės teisės šalyse susiformavusios apeliacijos rūšys – visiškoji (neribota) ir dalinė (ribota) apeliacija. Visiškoji apeliacija apibrėžiama kaip pakartotinis bylos nagrinėjimas, tai bylos išnagrinėtos pirmosios instancijos teisme nagrinėjimas iš naujo apeliacinės instancijos teisme – *de novo* (lot. *novum iudicium*). Dalinė apeliacija apibrėžiama kaip pirmosios instancijos teismo priimto sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo kontrolės forma (lot. *revisio prioris instantiae*).

2. Pagal bendrą taisyklę visiškosios apeliacijos modelyje apeliacinės instancijos teismas privalo pats išnagrinėti bylą ir priimti sprendimą negražindamas bylos į pirmąją instanciją nagrinėti iš naujo. Teisė gražinti bylą – išimtinė galimybė, kuri atskirais atvejais įtvirtinama siekiant užtikrinti šalims tinkamą procesą dviejose teismo instancijose ir pasinaudoti tomis gynybos priemonėmis, kurios galimos tik pirmosios instancijos teisme (išimtiniai atvejai - pirmosios instancijos teisme padaryti grubūs proceso teisės normų pažeidimai). Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui yra galima tik griežtai išimtiniais atvejais, nes apeliacinės instancijos teisme vyksta pakartotinis bylos nagrinėjimas, teisės gražinti bylą apimties išplėtimas prieštarautų visiškosios apeliacijos esmei.

3. Dalinės apeliacijos modelyje teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui pripažįstama viena iš apeliacinės instancijos teismo teisių. Gražinimo institutas įtvirtinamas siekiant užtikrinti asmens teisę į tinkamą teismo procesą pirmosios instancijos teisme ir, kad apeliacinės instancijos teismas iš tiesų tikrintų tik pirmosios instancijos teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, o ne pakartotinai nagrinėtų bylą aukštesnės instancijos teisme.

4. Proceso operatyvumo principą, kuris reiškia, jog byla turi judėti „tik į viršų“, ekonomišką, tinkamą ir išsamų bylos išnagrinėjimą apeliacinės instancijos teismas užtikrins tik tuomet, jei nepiknaudžiaus teise gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ir perduos bylą naujam nagrinėjimui tik tuomet, kai išsamus bylos išnagrinėjimas ir galutinis ginčo išsprendimas apeliacinėje instancijoje nėra įmanomas. Tuo tikslu ir yra ribojama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kuria leidžiama pasinaudoti tik įstatyme įtvirtintais atvejais.

5. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui priklauso nuo valstybės civilinio proceso teisėje įtvirtintų nuostatų. Lietuvoje tarpukario laikotarpiu (CTĮ) bei po 1995 m. įsigaliojusių CPK pakeitimų vyravo visiškosios apeliacijos modelis. Dalinė apeliacija įtvirtinta 1998 m. gruodžio 10 d. CPK pakeitimais, kurie įsigaliojo 1999 m. sausio 1 d. Lietuvoje rengiant LR CPK bei reformuojant gražinimo institutą

buvo remtasi Austrijos ir Lenkijos valstybių patirtimi, jų civilinio proceso įstatymuose įtvirtintomis nuostatomis.

6. Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui įtvirtinimas civilinio proceso teisėje yra garantija, jog pirmosios instancijos teismas netaps menkaverte teismo instancija, o apeliacinės instancijos teismas dar viena pirmąja teismo instancija. Siekiant šių tikslų nagrinėjama teisė ir buvo reformuota dabar galiojančiame LR CPK: „byla visais atvejais gražinama nagrinėti iš naujo nustatčius absoliučius sprendimo negaliojimo pagrindus arba pirmosios instancijos teismui neatskleidus ginčo esmės, kadangi priešingu atveju būtų pažeista šalių teisė į tinkamą procesą pirmosios instancijos teisme“¹¹⁷.

7. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui dabar galiojančiame LR CPK buvo tikslinama siekiant, kad apeliacinės instancijos teismas galėtų tinkamai įgyvendinti nagrinėjamą teisę ir būtų išvengta situacijų, kuomet apeliacinės instancijos teismas atsidurdavo neapibrėžtoje padėtyje nei pats negalėdamas priimti sprendimo, nei gražinti bylos pakartotiniam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui. Absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų sąrašas LR CPK susiaurintas, taip pat pakeistos šių pagrindų formuluotės, kadangi LR CPK padaryta daug pakeitimų, ypatingai reformuojant pirmosios instancijos teismo procesą, todėl buvo siekiama, jog minėti pagrindai atitiktų bendrą pokyčių kontekstą.

8. Apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ribos (ribų apimtis) apibrėžiamos įstatyme įtvirtintais gražinimo pagrindais. Skiriamos dvi pagrindų grupės: pagrindai, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas visuomet privalo gražinti bylą naujam nagrinėjimui – tai tokie proceso teisės normų pažeidimai, kurie parodo, kad tinkamo proceso pirmosios instancijos teisme nebuvo ir pagrindai, kuriais remiantis apeliacinės instancijos teismas pats nusprendžia ar bylą būtina gražinti naujam nagrinėjimui pirmosios instancijos teismui, ar apeliacinės instancijos teismas pats gali iki galo išspręsti ginčą.

9. Apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ribojama nustatant baigtinį sąrašą pagrindų, tuo siekiama įgyvendinti proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principą, sumažinti bylinėjimosi trukmę ir užtikrinti operatyvesnį teismo procesą. Tačiau praktiškai įgyvendinant apeliacinės instancijos teismo teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui gali būti atvejų, kurie įstatymo leidėjo nėra apibrėžti, todėl pateikiame pasiūlymą, kuris galėtų būti įtvirtintas LR CPK:

---

¹¹⁷ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I – III dalių projekto. IXP – 926. 2001 m. rugpjūčio 13 d. - <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147584&Condition2=>; prisijungimo laikas: 2004 m. liepos 27 d.

apeliacinės instancijos teismas turi teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui ir įstatyme nenumatytais atvejais, jei mano, jog bylos perdavimas naujam nagrinėjimui yra būtinas.

10. Absoliučių sprendimo negaliojimo pagrindų analizė atskleidė tai, kad yra aiškiai diskutuotina įstatymo leidėjo įtvirtinta nuostata dėl neištrauktų byloje dalyvauti asmenų teisių užtikrinimo. Pateikiame pasiūlymus, kurie, mūsų manymu, turėtų padėti išspręsti nagrinėtą problemą:

- ✓ *apeliacinės instancijos teismas turi teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui, kai į bylą reikia įtraukti naują asmenį;*
- ✓ *jei LR CPK 329 str. 2 d. 2 p. yra įtvirtintas pagrindas gražinti bylą, kai pirmosios instancijos teismas nusprendė dėl neištrauktų dalyvauti byloje asmenų teisių ir pareigų, turi būti išplėstas apeliacinio skundo subjektų ratas.*

11. LR CPK įtvirtinti absoliutūs ir santykinai absoliutūs sprendimo negaliojimo pagrindai, tačiau, manytume, jog įstatymo leidėjas netinkamai suformulavo LR CPK 327 str. 1 d. 1 p. įtvirtintą nuostatą: nustatomi šio Kodekso 329 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodyti pagrindai. Ji turėtų būti išdėstyta taip :

LR CPK 327 str. 1 d. 1 p.: nustatomi šio Kodekso 329 straipsnio 2 ir/arba 3 dalyse nurodyti pagrindai.

12. Apeliacinės instancijos teismas nustatęs pirmosios instancijos teismo padarytus pažeidimus ir perduodamas bylą naujam nagrinėjimui privalo remtis civilinio proceso įstatymuose įtvirtintomis normomis, tačiau būtina akcentuoti, jog aukštesnės instancijos teismas įgyvendindamas nagrinėjamą teisę taip pat turi užtikrinti:

- 1) *byloje dalyvaujančių asmenų teisę į procesą pirmosios instancijos teisme;*
- 2) *proceso operatyvumą ir šį principą įgyvendinti nepažeidžiant kitų civilinio proceso principų;*
- 3) *tinkamą bylos judėjimą iš žemesnės į aukštesniąją instanciją;*
- 4) *išsamų bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką.*

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. vasario 28 d. įstatymu. Nr. IX – 743, įsigal. 2003 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36.
3. Civilinio proceso kodeksas, 1964 m. liepos 7 d. (įsigal. 1965 m. sausio 1 d.).
4. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1994 m. lapkričio 8 d. Nr. I – 636, įsigal. 1995 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1994, Nr. 93 – 1809.
5. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1996 m. liepos 9 d. Nr. I – 1445, įsigal. 1996 m. liepos 17 d. // Valstybės žinios. 1996, Nr. 67.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymas. 1998 m. gruodžio 10 d. Nr. VIII – 959, įsigal. 1999 m. sausio 1 d. // Valstybės žinios. 1998, Nr. 112.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso projektas (I – III dalis). IXP – 926. 2001 m. rugpjūčio 13 d.
8. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso I – III dalių projekto. IXP – 926. 2001 m. rugpjūčio 13 d.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato 1995 m. gruodžio 20 d. nutarimas Nr. 30 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 1995 m. rugsėjo 25 d. nutarties dėl Lietuvos Respublikos CPK 341 str. 1 d. 4 p. taikymo aprobavimo.“
10. 1950 m. lapkričio 4 d. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios. 1995. Nr. 40 – 987.

Specialioji literatūra

11. Ambrasaitė G. Apeliacijos rūšių įtaka apeliacinės instancijos teismo teisei grąžinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui // Teisė. 2002, Nr. 43, P. 7 - 23.
12. Ambrasaitė G. Apeliacijos esmė ir principai // Teisė. 2003, Nr. 46, P. 7 - 18.
13. Ambrasaitė G. Apeliacinis procesas: pagrindinės civilinio proceso kodekso naujovės // Jurisprudencija. 2003, T. 37 (29); 8 – 18, P. 8 - 17.
14. Butkys Č. Civilinės teisenos įstatymas. – Kaunas, 1938.

15. Civilinio proceso teisė. I tomas / Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. – Vilnius: Justitia, 2003.
16. Mačys Vl. Civilinio proceso paskaitos. – Kaunas: Teisės fakulteto leidinys, 1924.
17. Mikelėnas V. Civilinis procesas. II dalis. – Vilnius: Justitia, 1997.
18. Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr. 1, P. 6 - 9.
19. Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr. 2, P. 13 - 17.
20. Mikelėnas V. Quo vadis? Arba eksperimentuojama toliau // Justitia. 1999, Nr. 5 – 6, P. 46 - 51.
21. Nekrošius V. Civilinis procesas: koncentruotumo principas ir jo įgyvendinimo galimybės. – Vilnius: Justitia, 2002.
22. Nekrošius V. Francas Kleinas: apie civilinio proceso tikslus ir principus bei jų įgyvendinimo metodus // Teisė. 1999, Nr. 33 (1), P. 43 - 51.
23. Nekrošius V. Teismų sprendimų teisėtumo ir pagrįstumo kontrolė civiliniame procese: klasikinė sistema ir reforma Lietuvos Respublikoje: Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė / VU. – V., 1996.
24. Riomeris M. Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose. – Vilnius: Pozicija, 1994.
25. Rosenberg, Schwab, Gottwald. Zivilprozessrecht. 15. Auflage. – München, 1993.
26. Teismų praktika. Civilinės bylos // Justitia. 2002, Nr. 6, P. 22 - 23.
27. Борисова А. Е. Институт апелляции в гражданском процессе. – Москва: Спарк, 1996.
28. Борисова А. Е. Апелляция в гражданском (арбитражном) процессе. – Москва: Городец, 2000.

Teismų praktika

29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999 m. gruodžio 15 d. nutartis *D. Maratkanov ir kt. v. M. Ščelkunova ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-954/1999, kategorija 36.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. balandžio 26 d. nutartis *A. Ivašenko v. Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-450/2000, kategorija 13.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 10 d. nutartis *G. Gutauskienė v. R. Penelienė, UAB „Lietuvos rytas“*, bylos Nr. 3K-3-522/2000, kategorija 40.

32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 10 d. nutartis *D. Žemaičio įmonė v. V. Samulionytė*, bylos Nr. 3K-3-72/2001, kategorija 115.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 22 d. nutartis *L. Drevinskienė v. I. R. Drevinskienė, R. Drevinskas ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-25/2001, kategorija 15.2.1.2; 15.2.1.4; 50; 94.3; 115.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. vasario 21 d. nutartis *F. Gerasimovas v. UAB „Lakaja“*, bylos Nr. 3K-3-207/2001, kategorija 2.4.1.; 115.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 13 d. nutartis *Bukkehave Ltd. v. UAB „Lautra“*, bylos Nr. 3K-3-156/2001, kategorija 115.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 28 d. nutartis *L. Karaliūtė v. G. Balionis*, bylos Nr. 3K-3-328/2001, kategorija 16.9.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. balandžio 2 d. nutartis *I. Mickevič v. K. T. Icikovič*, bylos Nr. 3K-3-377/2001, kategorija 115.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. liepos 8 d. nutartis *VĮ Turto fondas v. Prienų rajono savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-1052/2002, kategorija 115.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *BUAB „Gerkas“ v. K. Švaplys*, bylos Nr. 3K-3-1276/2002, kategorija 115.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *Palangos kraštotyrininkų draugija v. Palangos miesto valdyba*, bylos Nr. 3K-3-1227/2002, kategorija 115.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 28 d. nutartis *D. Gronskienė v. G. Šulcienė*, bylos Nr. 3K-3-195/2002, kategorija 57.1.; 115.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis *V. Lastauskas v. UAB „Philip Morris Lietuva“*, bylos Nr. 3K-3-1329/2002, kategorija 7.1.; 108.7.; 115.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. lapkričio 11 d. nutartis *V. Pankinas v. Vilniaus miesto savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-1350/2002, kategorija 115.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 8 d. nutartis *L. B. Gaudiešienė v. E. Rimkus*, bylos Nr. 3K-3-5/2003, kategorija 20.6.; 115.

45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. birželio 4 d. nutartis *S. Adomaitis v. AB "Mažeikių nafta"*, bylos Nr. 3K-3-650/2003, kategorija 16.3.1.2.; 21.2.2.1.; 21.6.; 87.1.; 115.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. kovo 29 d. nutartis *Vilniaus apskrities viršininko administracija v. UAB „Dvidešimt pirmojo amžiaus statyba ir technologijos“*, bylos Nr. 3K-3-148/2004, kategorija 89; 115; 117.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gegužės 19 d. nutartis *R. Ginevičius v. L. Žlobič*, bylos Nr. 3K-3-317/2004, kategorija 115.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis *Arexx international Trading Co v. UAB „Santovet“*, bylos Nr. 3K-3-407/2004, kategorija 115.

Kiti šaltiniai

49. Recommendation No. R (95) 5 of the Committee of Ministers to member states concerning the introduction and improvement of the functioning of appeal systems and procedures in civil and commercial cases of 7 February, 1995.
50. <http://www.legislationline.org/view.php?document=60469&ref=true>;
51. http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/ncpcatext.htm;
52. <http://www.kodeks.wirt.pl/kpc/11b.htm#171>;
53. <http://www.jusline.at/>; <http://www.ris.bka.gv.at/bundesrecht>;
54. <http://www.dejure.org/gesetze/ZPO>;
55. <http://www3.lrs.lt/cgi-bin/preps2?Condition1=147583&Condition2>;
56. <http://www.lat.litlex.lt>.

APELIACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖ GRAŽINTI BYLĄ IŠ NAUJO NAGRINĖTI PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMUI

SANTRAUKA

Visose Europos valstybėse pripažįstamas teisės į tinkamą teismo procesą principas. Žmogui užtikrinama ne tik galimybė siekti, jog būtų peržiūrėtas pirmosios instancijos teismo sprendimas, bet ir teisė į tinkamą teismo procesą jau pirmosios instancijos teisme. Todėl daugelyje valstybių įtvirtinama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Tradicškai civilinio proceso teisėje skiriamos dvi apeliacijos rūšys: visiškoji (neribota) ir dalinė (ribota) apeliacija. Gražinimo institutas visiškosios ir dalinės apeliacijos sistemose vertinamas skirtingai. Šiame darbe atskleidžiama apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui esmė bei šios teisės ribos analizuojant kiekvienam modeliui būdingus bruožus. Nagrinėjama kaip Prancūzijos, Austrijos, Lenkijos, Vokietijos ir Lietuvos civilinio proceso įstatymuose reglamentuojama apeliacinės instancijos teismo teisė gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui.

Lietuvos civilinio proceso teisėje nuo 1999 m. sausio 1 d. galioja dalinės apeliacijos modelis. Gražinimo institutas analizuojamas siekiant atsakyti į klausimą: kokia turėtų būti teisės gražinti bylą ribų apimtis LR CPK, kad apeliacinės instancijos teismai galėtų tinkamai įgyvendinti teisę gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui. Šiame darbe taip pat nagrinėjama apeliacinės instancijos teismo teisės gražinti bylą iš naujo nagrinėti pirmosios instancijos teismui raida Lietuvos civiliniame procese. Išskiriamos bylos gražinimo pirmajai instancijai pagrindų grupės. Analizuojama šios srities Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika.

DAS RECHT DER BERUFUNGSINSTANZ, DIE SACHE ZUR NEUEN BEHANDLUNG AN DAS PROZESSGERICHT ERSTER INSTANZ ZURÜCKZUWEISEN

ZUSAMMENFASSUNG

In allen europäischen Staaten wird der Grundsatz des Rechtes auf angemessenes Prozessgericht zubilligt. Jedem Menschen wird nicht nur Möglichkeit gesichert, damit das Urteil durchgesehen wird, sondern auch das Recht auf das angemessene Prozessgericht erster Instanz. Auf diese Weise wird in vielen Staaten das Recht des Berufungsgerichtes auf Zurückweisung der Sache an das Prozessgericht erster Instanz zur neuen Behandlung anerkannt.

Auf traditionelle Weise werden im Zivilverfahrensrecht zwei Arten von Berufung unterschieden: die gänzliche (unbeschränkte) Berufung und teilweise (beschränkte) Berufung. Die Zurückweisung im System der gänzlichen und teilweisen Berufung wird verschieden eingeschätzt. In dieser Arbeit wird der Grundsatz des Rechtes der Berufungsinstanz auf die Zurückweisung der Sache an das Prozessgericht erster Instanz zur neuen Behandlung erörtert, auch die Beschränkung dieses Rechtes bei der Analyse der jedem Modell typischen Merkmale. Dabei wird die Erfahrung von Frankreich, Österreich, Polen, BRD (Bundesrepublik Deutschland) und Litauens beim Reglamentieren des Rechtes der Berufungsinstanz auf die Zurückweisung der Sache an das Gericht erster Instanz zur neuen Behandlung.

Im Zivilprozessrecht Litauens gilt ab 1. Januar 1999 das Modell der teilweisen Berufung. Die Zurückweisung wird behandelt, um auf die Frage zu antworten: in welchem Maß muß die Beschränkung des Rechtes auf Zurückweisung im ZPO Litauen sein, damit die Berufungsgerichte dieses Recht auf angemessene Weise realisieren könnten. In der Arbeit behandelt man die Entwicklung des Rechtes auf Zurückweisung der Sache im Zivilprozess Litauens, auch die Begründetheit der Zurückweisung an das erste Instanz. Außerdem wird die Praxis Oberstes Gerichtes Litauens auf diesem Gebiet analysiert.

Birutė Žilytė

2004 m. gruodžio 3 d.